

TEZAU LITURGIC

10 APRILIE

**VIATA
SF. IERARH-MUCENIC
GRIGORIE V
ANGHELOPOULOS,
PATRIARHUL
CONSTANTINOPOLULUI**

ATENA, 2020

**ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ
ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ**

[Ἀπὸ γεννήσεως ἕως ἀναδείξεως εἰς Πατριάρχην]

[Α΄ Πατριαρχεία] [Β΄ Πατριαρχεία] [Γ΄ Πατριαρχεία
καὶ Μαρτύριον]

ΠΡΩΤΑ ΕΤΗ

Μεταξὺ τῶν πολυχνίων καὶ χωρίων τῆς εὐάνδρου Ἀρκαδίας, χώρας μεγάλης ἐν μέσῳ τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸ πλεῖστον ὀρεινῆς, ἦν κατώκησαν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων «Ἀρκάδες¹¹ προσέληνοι», (εἷς τῶν ἀρχηγόνων τῆς κερσονήσου ταύτης λαῶν) διακρίνεται ἡ Δημητσάνα, κωμόπολις κατέχουσα περίπου τὴν θέσιν τῆς Παλαιᾶς Θεισόας, ἣ τινος ἄλλης γείτονος τὸ πάλαι πόλεως κατὰ τοὺς ἀρχαιολόγους· κεῖται δὲ ἡ πολίχνη αὕτη ἐπάνω τινος ῥάχεως τῶν λεγομένων Ἀροανείων ὀρέων παρὰ τὸν Λούσιον ποταμὸν, συμβάλλοντα εἰς τὸν Ἀλφειόν.

Ἐκ δὲ τῶν σωζομένων ἱστορικῶν παραδόσεων φαίνεται, ὅτι ἡ Δημητσάνα ἐτρέφετο ἀπὸ τεχνῶν καὶ τῆς τοπικῆς βιομηχανίας, περὶ δὲ τὰ μέσα τῆς

παρελθούσης ἔκαντονταετηρίδος δύο πολίται αὐτῆς, μαθηταὶ τῆς ἐν Σμύρνη ἀξιολόγου Εὐαγγελικῆς σχολῆς, καθίδρυσαν πρὸς τὸ παράδειγμα ἐκείνης, ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν πατρίδι, ὡς ἀνώτατον τῆς Πελοποννήσου Διδασκαλεῖον, τὴν μέχρι καὶ νῦν σφζομένην Σχολὴν τῆς Δημητσάνης^[2], ἐξ ἧς διεδόθη πολὺ τὸ φῶς τῆς παιδείας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον καὶ ἄλλαχοῦ.

Ἡ κωμόπολις Δημητσάνα καυχᾶται ὡς πατρίς πολλῶν Ἀρχιερέων, Ἀρχιεπισκόπων, Πατριαρχῶν, Διδασκάλων, Ἰατρῶν, πολιτικῶν προεστώτων καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ἀνδρῶν καὶ κοινωφελῶν· περιεχει δὲ τὴν σήμερον χιλίας περίπου οἰκογενείας κατοίκων κτηματιῶν, ἐμπόρων, μεταπρατῶν, βιομηχάνων καὶ τινων ποιμένων καὶ γεωργῶν. Διαπρέπουσι δ' ἐν αὐτῇ καὶ λόγιοι ἄνδρες ἐλευθερίου τυχόντες ἀγωγῆς, καὶ τὰς διαφόρους τάξεις τῶν συμπολιτῶν ἐπικοσμοῦντες.

Ταύτης τῆς κωμοπόλεως γέννημα καὶ θρέμμα περιδοξον ὑπῆρξε καὶ ὁ κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἱεροῦ ἀγῶνος μαρτυρικῷ θανάτῳ τὴν πατρίδα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τιμήσας Πατριάρχης Γρηγόριος, οὗ τὴν βιογραφίαν συντάττομεν.

Ἐγεννήθη οὗτος ἐν ἔτει 1745, παρὰ πατρός μὲν Ἰωάννου Ἀγγελοπούλου, μητρὸς δὲ Ἀσημίνας Παναγιωτοπούλου, Γεώργιος ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι ὀνομασθεὶς.

Καὶ πρῶτον ἐπαιδεύθη ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν ἐγκυκλίων Ἑλληνικῶν μαθημάτων καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τὰς ἀπαρχὰς παρὰ τινι τῷ θεῷ καὶ ἀναδόχῳ αὐτοῦ Μελετίῳ ἱερομονάχῳ καὶ ἐτέρῳ διδασκάλῳ τῆς Δημητσάνης Ἀθανασίῳ ἱερομονάχῳ, τοῦπικλιν, Ῥουσοπούλῳ. Κατὰ δὲ τὸ 1765, ἤδη τὴν ἡλικίαν εἰκοσαέτης, πόθῳ τῆς ἱερᾶς παιδείας φλεγόμενος, ἀπεδήμησεν ἐκ τῆς Δημητσάνης μετὰ τοῦ διδασκάλου τοῦ Ῥουσοπούλου καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα καὶ ἐμαθήτευσεν δύο σχεδὸν ἔτη παρὰ τῷ τότε πολυμαθεῖ διδασκάλῳ τῶν Ἀθηνῶν Δημητρίῳ τῷ Βόδα.

Ἐφεξῆς δ' ἔτει 1767, αὐτὸς μὲν ἀπέπλευσεν εἰς Σμύρνην, ὃ δὲ συνεργάτης αὐτοῦ καὶ διδάσκαλος Ῥουσόπουλος, παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, κατέμεινεν ἐν Ἀθήναις διδάσκων ἐν τῇ Σχολῇ διὰ βίου μέχρι καὶ τῆς ἀποβιώσεως αὐτοῦ. Ἐτελεύτησεν δὲ κατὰ τὸ 1780.

Ὁ δὲ Γεώργιος, ἀφικόμενος εἰς Σμύρνην, συνώκησεν μετ' ἄλλου θεοῦ αὐτοῦ Μελετίου, Ἐκκλησιάρχου τελοῦντος ἐν τῷ ναῷ, ὑπηρετῶν αὐτῷ καὶ ἅμα διακούων καρποφόρως τὰ μαθήματα τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς· εἶτα δὲ μεταβὰς εἰς τὰς Στροφάδας νήσους, διέτριπεν ἐπ' ὀλίγον ἐν τινι μονυδρίῳ βίου ἐναρέτου καταγωγῇ, κάκεῖ τὸ μοναδικὸν ἐνδύεται σχῆμα, Γρηγόριος μετονομασθεὶς. Ἐκεῖθεν δὲ μετῴρεν εἰς Πάτμον καὶ διήκουσε Δανιὴλ ἐκεῖνον τὸν Κεραμέα,

γυμναζόμενος περὶ τοὺς λόγους τῆς τε θείας καὶ ἀνθρωπίνης σοφίας μετ' ἐπιμελείας ἐνδελεχοῦς.

Ἦδη δὲ διανύσαντα τὸ στάδιον τῶν ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Πάτμου σπούδασμά των, προσκαλεῖ τὸν Γρηγόριον εἰς Σμύρνην ὁ τότε Μητροπολίτης Σμύρνης αἰοίδιμος Προκόπιος (Πελοπόννησος δὲ καὶ τοῦτον ἐγέννησε καὶ ἔθρεψε)· γινώσκων αὐτὸν ἐκ τῆς προηγουμένης ἐν Σμύρνῃ διατριβῆς καὶ πληροφορηθεὶς τῶν τρόπων αὐτοῦ τὴν χρησιμότητα καὶ τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν, κοσμουμένην καὶ διὰ παιδείας ἀληθινῆς. Καὶ δέχεται πάλιν ἡ Σμύρνη τὸν Γρηγόριον, καὶ ὁ Μητροπολίτης προχειρίζει τοῦτον Ἀρχιδιάκονον.

Μετά τινα δὲ χρόνον, πολλῆς ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπικρατούσης ἀνωμαλίας ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1770 συμβεβηκότων πολιτικῶν δυστυχημάτων, μετακαλεῖ ὁ Γρηγόριος εἰς τὴν Σμύρνην τοὺς ἤδη γηραιοὺς αὐτοῦ γονεῖς (οὓς καὶ μέχρι τελευτῆς αὐτῶν γηροτροφήσας περιέθαλψε), σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Παναγιώτην^[3] καὶ τὰς δύο ἀδελφὰς Ἄνναν καὶ Ἑξακουστήν^[4].

Τὸν δὲ Γρηγόριον μετ' οὐ πολὺ προβιβάσας ὁ Μητροπολίτης, ἀπέστειλεν εἰς τὴν πατρίδα του, ποθοῦντα νὰ ἴδῃ τὸ γενέθλιον ἔδαφος, καὶ τοὺς ἐκεῖ ἀπομείναντας αὐτοῦ συγγενεῖς. Ἐλθὼν δὲ εἰς Δημητσάναν καὶ εὗρων τὴν Σχολὴν αὐτῆς κατὰ θυμὸν, Σχολαρχοῦντος τοῦ μικροῦ Ἀγαπίου

Παπαντωνοπούλου, ὠκοδόμησεν ἰδίαις δαπάναις ἐν αὐτῇ ὅκτὼ εὐρύχωρα δωμάτια πρὸς κατοικίαν ἁμισθον τῶν προσερχομένων ἔξωθεν ἀπόρων μαθητῶν.

Ἐντεῦθεν δὲ μετέβη κατ' ἐντολὴν τοῦ Μητροπολίτου Προκοπίου εἰς τὴν τούτου πατρίδα, χωρίον λεγόμενον Σαμπάζικα, παρὰ ταῖς Καλάμαις κείμενον, ἵνα παρευρεθῇ χάριν συγγενικῆς ἀγάπης εἰς τὴν στεφάνωσιν ἀνεψιοῦ του τινος.

Ἐκπληρώσας δὲ τὴν ἐντολὴν ταύτην τοῦ Μητροπολίτου, ἐπανῆλθεν εἰς Δημητσάνα, καὶ μετὰ ὀλιγοχρόνιον ἐκεῖ διατριβὴν ἀναχωρεῖ εἰς Σμύρνην^[5].

Τῷ 1784 ὁ Σμύρνης Προκόπιος ἐκλήθη εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον. Πρὶν δὲ ἢ φθάσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἶχεν ἤδη προτείνει εἰς τὴν Σύνοδον ὁ Ἡγεμὼν Ὑψηλάντης ὡς διάδοχον τοῦ Προκοπίου εἰς τὴν τῆς Σμύρνης Μητρόπολιν Ναθαναήλ τινα ἱερομόναχον, λόγιον, διδάσκοντα ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Ἀλλὰ μετὰ μήνα ἀφικόμενος ἐκ τῆς Σμύρνης ὁ Προκόπιος καὶ ἐνθρονισθεὶς, ἐπήνεσε μὲν τὸν Ναθαναήλ καὶ εἰς τὴν πρώτην χηρεύουσιν Ἐπαρχίαν ἔκρινεν ἐπομένως νὰ χειροτονηθῇ, τῆς δὲ Σμύρνης ποιμένα προέτεινεν εἰς τὴν Σύνοδον τὸν Γρηγόριον τὴν τε παιδείαν καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ μαρτυρήσας, καὶ τὴν παρὰ τοῖς κατοίκοις τῆς πόλεως ἐκείνης μεγάλην αὐτοῦ ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην. Ὅθεν καὶ ψήφῳ κοινῇ τῆς Ἀγίας Συνόδου κυροῦται ἡ τοῦ Γρηγορίου ἐκλογὴ καὶ προσκαλεῖται οὗτος ἀπὸ

Σμύρνης καὶ χειροτονεῖται τοῦ Προκοπίου διάδοχος. Οἱ δὲ Σμυρναῖοι, ὅτε ἤκουσαν τὸν Γρηγόριον ἀναβάντα τὸν τῆς Μητροπόλεως θρόνον, ἐπλήσθησαν χαρᾶς καὶ μετ' ὀλίγον ἐλθόντα προσυπήνησαν πανδήμως.

Ἡ τρισκαιδεκαετὴς ἐν Σμύρνη ποιμαντορία τοῦ οὐχὶ μόνον ἐδικαίωσε τὰς ἐλπίδας τῷ Σμυρναίων, ἀλλὰ ὑπερέβη αὐτάς. Τὰ πράγματα μαρτυροῦσι τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων.

Καὶ πρῶτον μὲν οὐ διέλιπε συνεχῶς κηρύττων τὸν θεῖον λόγον πρὸς διδασκαλίαν τῆς λογικῆς αὐτοῦ ποιμνης. Θλιβόμενος δὲ τὴν ψυχὴν ἐξ ἀρχῆς διὰ τὴν ἐν Σμύρνη καὶ τοῖς χωρίοις ὀλιγότητα τῶν θείων ναῶν, ὥρμησε πρὸς τὴν τοσαύτης ἐλλείψεως θεραπείαν. Πολλαὶ δὲ καὶ ἀνυπέρβλητοι δυσκολίαι παρεμπόδιζον τοὺς Σμυρναίους εἰς Ἐκκλησιῶν οἰκοδομήν, ἀλλ' ὁ Γρηγόριος, ζήλου πλησθεὶς, ἀνεζώσατο τὸν περὶ τούτου ἀγῶνα. Καὶ πρῶτον μὲν δυνάμει προνομίου, διδομένου τοῖς Ἐπισκόποις παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, συνίστησιν εἰς δύο χωρία μικροὺς εὐκτηρίους οἴκους, τοὺς ὁποίους ἔπειτα μετ' ἐπιτηδειότητος καὶ φρονίμων προπαρασκευῶν μετεμόρφωσεν εἰς εὐρυχωρωτάτους ναοὺς. Κατὰ δὲ τὴν Σμύρνην μία μόνον ὑπῆρχε καλὴ καὶ ὁλόκληρος, ἀλλὰ στενόχωρος Ἐκκλησία, καὶ ἄλλή τις ἢ τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς, σεσαθρωμένη καὶ τὸ πλεῖστον ἐκ κηροπάνου ἐστεγασμένη, ὥστε οἱ ἐκκλησιαζόμενοι

ἐβρέχοντο κατὰ τὸν χειμῶνα. Ταύτην λοιπὸν ὁ Γρηγόριος διὰ πόνων ἀτρύτων καὶ μεσιτείας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δυνατῶν ὁμογενῶν ἐνέκτισεν ἐκ βάθρων ἀνεγείρας λαμπρὰν καὶ μεγάλην, οἷα βλέπεται θαυματοζομένη καὶ τὴν σήμερον.

Μὴ ἀνεχομένος δὲ νὰ βλέπῃ συρομένους εἰς τὰς ὁδοὺς ὑπὸ τῶν κατοδοτῶν (χαρατομήδων) τὸν Κλήρον τῆς Σμύρνης, ἀπήλλαξεν αὐτὸν ἐκ τοῦ βιαίου τούτου δασμοῦ, συμφωνήσας νὰ πληρώνηται ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως ὥρισμένη τις ποσότης διὰ τὸν κεφαλικὸν φόρον ὅλων τῶν Κληρικῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ὥς καὶ τανῦν συμβαίνει, πολλοὶ ὀρθόδοξοι, ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους διαφοράς, ἐνήγον τοὺς ἀντιδίκους τῶν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ Δικαστήρια καὶ πολλάκις ἐζημιοῦντο, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς βαρέως ἔφερε τὸ πρᾶγμα. Πρὸς θεραπείαν λοιπὸν καὶ τούτου προσεκάλει πολλάκις τοὺς διαφερομένους καὶ ἐνουθέτει καὶ διήλλατεν εἰρηνοποιῶν καὶ συνεβίβαζεν ἀποδίδων ἐκάστῳ τὸ δίκαιον, καὶ οὕτω εἰς τὴν πειστικὴν καὶ ἥσυχον φωνὴν τοῦ ἐπραΰνοντο τὰ πάθη καὶ ἐπεραιοῦντο αἱ μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων διαφοραί.

Ἀξιομνημόνευτον δὲ κακεῖνο τὸ ἔργον τοῦ ἀοιδίου, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει τὸν Εὐαγγελικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Συνέβη ποτε ἐν Σμύρνῃ ἔρις μεταξὺ τῆς κοινότητος τῶν χριστιανῶν, ὁ δὲ Μητροπολίτης πειρώμενος νὰ συμβιβάσῃ τοὺς ἐρίζοντας, σύρεται εἰς

τὸ ἕτερον τῶν διαφορομένων μερῶν, τὸ ἔχον τὸ ἄδικον. Συνιδὼν δὲ μετ' οὐ πολὺ τὸ παράπτωμά του, ὁμιλεῖ ἐπ' Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Θρόνου λόγον περὶ ὁμονοίας καὶ καταβαίνει «φορῶν τὴν ἀρχιερατικὴν στολήν, τὸ σχῆμα ταπεινός, τὴν καρδίαν συντετριμμένος, πλήρης δακρύων τοὺς ὀφθαλμούς· ὁμολογεῖ τὸ ἁμάρτημα, καὶ προσπίπτει καὶ ζητεῖ παρὰ πάντων τὴν συγχώρησιν^[6].

Πολλῶν καὶ ἀγαθῶν πράξεων καὶ παραδειγματικῶν ἀρετῶν πλήρης ἡ ἐν Σμύρνη τρισκαιδεκαετὴς ποιμαντορία του.

Κατὰ δὲ τὸ 1798 ἐπὶ Πατριάρχου Γερασίμου Γ' τοῦ ἀπὸ Δέρκων μετέβη μετακληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφήσας εἰς τὴν Σμύρνην Ἐπίτροπόν του τὸν ἐνάρετον Λεόντιον, καὶ συνεδρίαζεν εἰς τὴν Σύνοδον. Τότε διαταχθεὶς ἐγκαινίασε τὸν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Πρίγκηπος Ὑψηλάντου ἀνεγερθέντα καὶ σωζόμενον μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ Ἑλληνεμπορικῇ Σχολῇ τῆς νήσου Χάλκης ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, κείμενον παρὰ τῷ ἐτέρῳ τῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, οἰκοδομηθέντι καὶ σωζομένῳ ἐπίσης ἀκεραίῳ παρὰ τοῦ προτελευταίου Αὐτοκράτορος τῆς Βασιλευούσης Ἰωάννου Παλαιολόγου. Μετ' οὐ πολὺν δὲ χρόνον ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ποίμνιόν του.

Ἦδη δὲ παραιτηθέντος τῆς Πατριαρχείας τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Γερασίμου, ψήφῳ κοινῇ καὶ ἀποφάσει Συνοδικῇ καλεῖται εἰς τὸν Θρόνον αὐτὸν ὁ ἀπὸ Σμύρνης Γρηγόριος ὁ Ε΄ καὶ οὗτος ἄξιος διάδοχος τοῦ τε ὁμωνύμου Μεγάλου Γρηγορίου καὶ τῶν ἄλλων θείων Πατέρων, τῶν κοσμησάντων τὸν Πατριαρχικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Θρόνον.

Πρὶν τῶν προβῶμεν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν κατὰ τὴν Πατριαρχείαν τοῦ πράξεων, σημειοῦμεν ἐνταῦθα ὀλίγα τινα περὶ τοῦ σωματικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος, ὥς καὶ ταῦτα συμβάλλοντα εἰς διάγνωσιν τῆς ἀξίας αὐτοῦ.

Ὑπῆρχεν ὁ Γρηγόριος τὸ ἀνάστημα ὑψηλός, ἰσχνὸς τὸ σῶμα, γλαυκὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς συνάμα δὲ καὶ μέλας· κύκλος περιέτρεχε τὴν κόρην ἡρέμα στεφανῶντο δὲ βλέμμα γοργὸν καὶ γρήγορον καὶ ὁξὺ μετὰ τῆς λαμπρότητος, ὅθεν διεφαίνετο καὶ τὸ γοργὸν καὶ γρήγορον τῆς διανοίας εἰς τὸ περὶ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς αὐτοῦ πράξεις ἐνεργὸν καὶ δραστήριον, περὶ οὗ λέγομεν καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς.

Τὰ δὲ περὶ τὴν δίαιταν, πρέποντα εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἀρετὴν. Καθάριος καὶ λιτὸς περὶ τὴν ἐνδυμασίαν, καὶ πρὸς τοιαύτην λιτότητα προέτρεπεν αὐστηρῶς πάντας τοὺς κληρικούς, ἐπιλέγων τὸ Εὐαγγελικὸν «Ἴδού, οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν Βασιλέων εἰσὶν».

Περὶ δὲ τὴν τροφὴν ὀλιγαρκὴς καὶ ἀσκητικὸς, ὅσάκις ἐγευματίζεν, ἢ ἐδείπνει καθ' ἑαυτόν. Ὅτε δὲ ξένους ἢ ἄλλους γνωστοὺς εἰστία, λαμπρὰν τὴν τράπεζαν παρετίθη, μόλις αὐτὸς ἀπογευόμενος τῶν ποικίλων φαγητῶν, ἵνα μὴ φανῇ νηστευτὴς αὐτὸς μεταξὺ τῶν ἐστιωμένων.

Πλήρης δὲ ὢν τῆς θείας ἀγάπης, ὑπῆρχεν ἀκάματος καὶ εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῆς προσευχῆς. Τὸ ἐσπέρας μετὰ τὴν κοινὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἀποδείπνου, ἀνεχώρει εἰς τὸν μικρὸν αὐτοῦ κοιτῶνα, ὅπου ἀφιερουτο πολλὴν ὥραν εἰς νοερὰν μάλιστα προσευχήν, ἔξω σαρκὸς καὶ τοῦ κόσμου γενόμενος, καὶ μόνος μόνῳ Θεῷ προσομιλῶν. Ἐπειτα κατὰ μικρὸν ἀνέπαυε τὸ σῶμα καὶ πάλιν «μεσονύκτιον ἐξηγείρετο» (κατὰ τὸν Προφήτη), «τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου». Καὶ πάλιν μικρὸν ἐπινυστάξας, «προέφθανε» τὸν ὄρθρον, μελετῶν καὶ ἀπαγγέλλων τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ συνῆγε τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας. Καὶ κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν, ὅσάκις κατὰ τύχην ἔμενε μόνος, «ἤρε τοὺς ὀφθαλμοὺς του πρὸς τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ». Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν τὴν προσευχήν εἶχε καὶ τροφὴν καὶ τρυφὴν τῆς φιλοθέου ψυχῆς, αὐτοῦ καὶ ὁδηγὸν εἰς τὰ πρακτέα καὶ σύντροφον εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν πατριαρχικῶν μεριμνῶν.

Ἄτυφος καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ συγκατέβαινε πρὸς παραμυθίαν καὶ τῶν τῆς ἐσχάτης τάξεως θλιβομένων.

Οὐδὲ προσῆλθε κανεῖς πρὸς αὐτόν, ὅς τις παρεβλέφθη ὡς ὀκληρὸς, ἢ καὶ ἀνεχώρησεν ἀπαρηγόρητος, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἔργου, ὅσάκις ὑπῆρχε δυνατὴ ἢ ἔμπρακτος βοήθεια.

Πρᾶος τῷ πνεύματι καὶ εἰρηνικός, καὶ ὑπομονητικὸς ἐργάτης τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ ζηλωτὴς καὶ μέχρις ὀξύθυμίας θερμουργὸς πρὸς πράξεις καὶ περιστάσεις, ὅσαι ταχεῖαν ἀπήτουν οἰκονομίαν, ἀνυπόκριτος καὶ ἀκέραιος ὡς «ἢ περισσότερά», ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ «φρόνιμος ὡς ὁ ὄφεις» (κατὰ τὸ Εὐαγγελικόν), συγκρύπτων καὶ διατηρῶν ἄτρωτον τὸ κεφάλαιον τῆς ἐν πίστει σωτηρίας καὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ πλησίον. Ἀμνησικάκος καὶ πρόθυμος πρὸς συγχώρησιν καὶ τῶν ἰδίων σφαλμάτων αὐστηρὸς δικαστής, ἐπιεικὴς δὲ καὶ ἥπιος πρὸς τὰ τοῦ πλησίον. Ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ ἄκαμπτος καὶ ἀνένδοτος πρὸς ἀπαιτήσεις ἀνόμους καὶ ἀτρόμητος ὑπερασπιστὴς τοῦ δικαίου. «Ἀργυρίου, ἢ χρυσίου, ἢ ἱματισμοῦ, οὐδενὸς ἐπεθύμει», μιμούμενος κατὰ τὸ δυνατόν, τὸν Ἀπόστολον. Τοῦτο δὲ τὸ ἀφιλάργυρον αὐτοῦ ἦθος καὶ ὅλως ἀφιλοχρήματον εἶχε τινα χαρίεντα διὰ τὴν ἀφέλειαν χαρακτῆρα. Οὐ μόνον οὐδέποτε ἐκράτει χρήματα παρ' ἑαυτῷ, οὐδὲ βαλάντιον ἐβάσταζεν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐμπειρίαν εἶχεν εἰς ἀρίθμησιν ἀργυρίων. Καί τοι δὲ γνωρίζων τὴν τιμὴν τῶν τρεχόντων νομισμάτων, ἐὰν κατὰ τύχην ἤθελε νὰ συγκεφαλαιώσῃ ποσότητα χρηματικὴν, ἐσύγχυζε τὴν περὶ τὸ ἀριθμεῖν συνήθη αὐτοῦ ἑξίν, καὶ συνῆγε τὸ κεφάλαιον ἀείποτε

λανθασμένον. Οὕτως ὁ μακάριος τὸν παρὰ τοῖς πολλοῖς πολυζήτητον πλοῦτον περιφρονῶν «οὔτε ἐν λόγῳ εἶχεν, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ».

Τῶν δὲ συνήθως συναγομένων ἐκ τῆς Πατριαρχείας εἰσοδημάτων τὸ Ταμεῖον κατεῖχεν ὁ πιστὸς αὐτοῦ Ἀρχιδιάκονος. Ἀλλ' εἰς τοῦτο συνέβαινε πρᾶγμα πάντῃ διάφορον παρ' ὅτι ἔλεγεν ἐκεῖνος ὁ σοφὸς τῆς ἀρχαιότητος Σιμωνίδης περὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ κιβωτίου. Ἐκεῖνος εἶπεν ἀστείως, ὅτι δύο κιβωτοὺς ἔχων, τὴν μὲν ἀνοίγων εὗρισκε κενὴν τὴν δὲ τῶν χρημάτων πλήρη. Ὁ δὲ ἀοίδιμος Πατριάρχης ἐν εἶχε κιβώτιον, τὸ αὐτὸ καὶ τῶν χρημάτων συχνῶς ἐκκενούμενον. Ὅσα εἰσοδήματα συνήγοντο κατὰ καιροῦς, ταῦτα πάντα, πλὴν τῶν ἀναγκαίων διὰ τροφὴν τῶν τοῦ Πατριαρχείου δαπανημάτων, διεμοίραζεν εἰς πένητας καὶ ὀρφανούς. Παντοίων ἐνδεῶν εἶδη, καὶ χήραι καὶ γέροντες, καὶ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ, καὶ ἀνάπηροι τὸ σῶμα συνέτρεχον πολλάκις εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἐλάμβανον παρὰ τοῦ Ἀρχιδιακόνου τὴν ἀνάλογον βοήθειαν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ φιλόπτωχον κιβώτιον πολλάκις εὗρίσκετο γέμον μὲν τῶν ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης οὐρανίων χαρίτων χρημάτων δὲ κενόν, προσελθὼν ποτε ὁ Ἀρχιδιάκονος εἶπε πρὸς τὸν Πατριάρχην τὴν ἀπορίαν. Ὁ δὲ παροξυνθεὶς· «Ἀπελθὼν, δανεῖσαι, εἶπε, τί περιμένεις;». Ἐκείνου δὲ συστελλομένους κινήσας ὁ Πατριάρχης τὴν κεφαλὴν, «Φεῦ, εἶπεν, ἐντρέπεσαι, καθὼς φαίνεται νὰ

ζητήσης δάνειον, ἵνα δανείσῃς τῷ Θεῷ. «Ὁ γὰρ ἐλεῶν πτωχόν, δανεῖζει Θεῷ».

Ἄλλοτε δὲ πάλιν προσελθούσης χήρας πτωχῆς μετὰ τῆς ἐν ὥρᾳ γάμου κόρης, καὶ κλαιοῦσης, ὅτι νυμφίος εὐρεθεὶς ζητεῖ προῖκα, ἀναστὰς ὁ Πατριάρχης ἐξήγαγε πολύτιμον ζώνην (ἐκ λαχουρίου) τὴν ὁποίαν εἶχε στείλει πρὸς αὐτὸν εὐλαβείας εἰς τῶν ἀρχόντων, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν πρὸς θεραπείαν τῆς παρούσης ἀνάγκης. Καὶ πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα πολύτιμα δωρήματα πρὸς ἔνδειξιν τιμῆς προσφερόμενα εἰς αὐτόν, ἐγίνοντο κληρονομία πτωχῶν (ἐφρόντιζε δὲ μάλιστα περὶ τῶν νέων κορῶν καὶ χηνῶν, ὅσας ἡ πενία πολλάκις ἐκινδύνεψε νὰ ρίψῃ εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀτιμίας).

Καὶ ἐπλήρου μὲν κατὰ τὸ δυνατόν τὴν «παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου», κυριακὴν ἐντολήν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης διακρίσεως, ἀποβλέπων οὐχὶ πρὸς τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἐκάστου ἀναγκὰς καὶ περιστάσεις. Ἀπόδειξις δὲ τούτου καὶ τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον. Συνίστανε πότε εἰς τὸν Πατριάρχην ὁ δευτέρων ἀνεπιὸς τοῦ συγγενῆ τινα πενόμενον. Ὁ δὲ διέταξεν, ἵνα δοθῶσι καὶ εἰς αὐτόν ὅσα καὶ εἰς ἄλλους τοιούτους ἐδίδοντο χρήματα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνεπιὸς ὑπέμνησε τὴν συγγένειαν, ἀλλὰ σύ, εἶπεν, ἐλησμόνησας ὅτι ὁ Πατριάρχης πάσης πατριᾶς χριστιανῶν ὀφείλει νὰ ᾔναι πατήρ, μὴ προτιμῶν τὸν κατὰ σὰρκα συγγενῆ παρὰ τ' ἄλλα πνευματικὰ αὐτοῦ τέκνα, ὅταν ἔχωσι χρεῖαν βοηθείας. «Πάντας τοὺς

πτωχοὺς καὶ τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἐλαχίστους ὠνόμασεν ὁ Κύριος ἀδελφοὺς». Ἀλλ' ἵνα μὴ μακρύνωμεν τὸν λόγον ἐκτιθέντες κατὰ μέρος παραδείγματα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ἠθικοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος, ὑποσυνάπτομεν τὴν ἐξῆς ὡραίαν καὶ ὅσον σύντομον, τόσον περιεκτικὴν περιγραφὴν. «Τὸ σεμνὸν καὶ αὐστηρὸν τοῦ ἥθους, ἡ λιτὴ δίαιτα, ἡ ταπεινὴ στολή, τὸ ἀφιλάργυρον τοῦ τρόπου, ὁ πρὸς τὴν Πίστιν ἔνθερμος ζῆλος, ἡ περὶ τὴν κοσμιότητα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀδυσώπητος ὀξύδερκεια, ἡ ὀξύτατη περὶ τὰ ἔργα δραστηριότης, τὸ ὀξύθυμον καὶ ῥαγδαῖον, καὶ πρὸς τοὺς κινδύνους καταφρονητικόν, αἱ ἄκαμπτοι αὐτοῦ ιδέαι καὶ ἡ ἀνένδοτος περὶ τὰ καλὰ καὶ ἀτρόμητος πεισιμονὴ ἀπεδείκνυσον σεβαστὸν καὶ φοβερὸν τὸν Γρηγόριον»^[7].

Ἀλλ' ὥς ἴδωμεν καὶ τινὰς τῶν ἐπισημοτέρων πράξεων τῆς τριπλῆς αὐτοῦ Πατριαρχείας.

Α΄ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑ

Ἄμα ἀνῆλθεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἔστρεψε παντοῦ τὸ διορατικὸν αὐτοῦ βλέμμα, ὅπως ἴδῃ τὰς παρούσας ἀναγκὰς τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ Ἐκκλησίας. Καὶ πρῶτον παρετήρησεν, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον ὑπῆρχε σεσαθρωμένον (ὥς ἐκ τῶν ἐνόντων ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἱερεμίου πρὸ 100 σχεδὸν ἤδη ἐνιαυτῶν (τῷ 1716) ἀνοικοδομηθὲν ἐκ τῆς κατὰ τὸ 1707 ἢ 1710 συμβάσης μεγάλης πυρκαϊᾶς). Πρῶτον

λοιπὸν ἀνεζώθη ἀγῶνα τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Πατριαρχείου καὶ προβάλλει τὸ βούλευμα εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον. Ἐπειδὴ δέ τινες τῶν ἀρχιερέων συνωμολόγουν μὲν ὡς ἀναγκαῖον τὸ πρᾶγμα ἐφοβοῦντο δὲ τὸν ὄγκον τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης, «Ὁρθῶς, εἶπεν ὁ Πατριάρχης, ἀδελφοί, λογίζεσθε, τὰ πρὸς οἰκοδομὴν ἀναγκαῖα, διότι «Ὅστις θέλει πύργον οἰκοδομήσαι, πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὰ περὶ τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν». Τοῦτον δὲ τὸν ψηφισμόν κἀγώ, ἀδελφοί, ὡς καὶ ὑμεῖς, ἐσυλογίσθη καὶ εὔρηκα πόρον, ὅστις οὐ μόνον ἀρκέσει, ἀλλὰ καὶ περισσεύσει. Καὶ εὐθὺς λαβὼν χάρτην κατέγραψε πρῶτος αὐτὸς ἱκανὴν ποσότητα χρημάτων, εἴτα δὲ καὶ ἕκαστος τῶν παρόντων Ἀρχιερέων· ἀπέστειλε δὲ καὶ πρὸς τοὺς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν κατοικοῦντας ἐγκυκλίους ἐπιστολᾶς, δι' ὧν προσεκάλει εἰς τὴν συνδρομὴν καὶ Ἀρχιερεῖς, καὶ ἱερεῖς, καὶ διακόνους, καὶ μοναστήρια, καὶ συνεισέφερον ἕκαστος προθύμως τὸ κατὰ δύναμιν· ἐκ δὲ τούτου συνήχθη ποσότης ἱκανὴ χρημάτων καὶ ἀνοικοδομήθη τὸ Πατριαρχεῖον ἐκ βάθρων μετὰ τῶν πέριξ κελλίων, εὐρύχωρον, ὅσον ἢ τοποθεσία συνεχώρει, καθὼς ἐστὶ τὴν σήμερον. Ἐπερίσευσαν δὲ καὶ τὰ χρήματα, τὰ ὅποια ἐχρησίμευσαν εἰς ἄλλο ἔργον κοινωφελέστατον.

Μετὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ Πατριαρχείου δεῦτερον κατόρθωμα τῆς μεγαλονοίας τοῦ Πατριάρχου ὑπῆρξεν ἡ σύστασις Ἑλληνικοῦ Τυπογραφείου ἐν αὐτοῖς τοῖς Πατριαρχείοις. Ἀλλ' ἐπειδὴ προέβλεπε δυσκολίαν τινα

τῆς πρὸς τοῦτο ἀδείας ἐκ μέρους τῆς ἐξουσίας, ἀνέφερεν εἰς αὐτὴν τὸ ἀπαραίτητον τῆς ἀνάγκης, ἵνα συστηθῇ Τυπογραφεῖον ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἐν αὐτῷ τυπογραφῶνται τὰ θρησκευτικὰ βιβλία τῆς πίστεως, καὶ οὐχὶ (καθὼς γίνεται τὴν σήμερον) εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης, ὅπου δύνανται καὶ νὰ νοθευθῶσι, καὶ ἐπομένως νὰ συμβῶσι σκάνδαλα καὶ ταραχαὶ εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους τοῦ Ὄθωμανικοῦ Κράτους^[8]. Πρὸς δὲ ταύτην τὴν δικαίαν καὶ συνετὴν αἴτησιν τοῦ Πατριάρχου ἐπένευσε καὶ ἡ Κυβέρνησις· οὕτω δὲ συνέβη τὸ καὶ νῦν διαμένον καὶ πρὸς τὸ τελειότερον προαχθὲν Ἑλληνικὸν Τυπογραφεῖον καὶ εἶδε πάλιν ἡ βασιλεύουσα Κωνσταντινούπολις Ἑλληνικὸν Τυπογραφεῖον μετὰ διακόσιους περίπου ἐνιαυτοὺς, ἀφ’ οὗ τὸ πρῶτον συσταθὲν κατεστράφη^[9]. Ἐτυποῦντο δὲ εἰς αὐτὰ βιβλία Ἐκκλησιαστικά, καὶ λογοκριτὰς ἐπὶ τῶν τυπωθησομένων ἐπέστησεν ὁ Πατριάρχης. Κατεσκευάσθη δὲ καὶ σφραγίς, τιθεμένη ἐπὶ τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων, φέρουσα δικέφαλον ἀετὸν καὶ τὰ ἅκρα στοιχεῖα τοῦ ὀνόματος τοῦ κατὰ καιρὸν Πατριάρχου (ὡς φέρει καὶ τὴν σήμερον), καὶ γύρωθεν ἐπιγραφὴν «Πατριαρχικὸν Τυπογραφεῖον» καὶ τὸ ἔτος τῆς Πατριαρχείας.

Μετὰ τὰς πρώτας ταύτας πράξεις, αἵτινες ἀποδεικνύουσι τὸ μεγαλεπήβολόν του ἀνδρός, ἡσχολήθη περὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἀπαραβάτου διατηρήσεως καὶ φυλακῆς τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων

ἀκριβείας. Καὶ τόμον συνέταξε Συνοδικὸν καὶ ἐπιστολὰς ἐξέδιδε συχνάκις καὶ ἐγκυκλίους πρὸς τοὺς ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον Ἀρχιερεῖς, διατάττων τὴν κανονικὴν διοίκησιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπηγόρευσε τὸ νὰ χειροτονῶνται Ἀρχιερεῖς μὴ ἔχοντες τὴν ἀπαιτούμενην ἡλικίαν καὶ ἀξιότητα· περιώρισε τὰς περιττὰς καὶ ἀπολύτους χειροτονίας τῶν ἱερέων, θεσπίσας ἵνα μὴ χειροτονῶνται χωρὶς νὰ ἔχωσιν Ἐκκλησίας καὶ ἄνευ προηγουμένης δοκιμασίας, μηδὲ νὰ ἐξέρχονται τῶν ἰδίων τόπων ἄνευ αἰτίας δεδικαιολογημένης ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἀρχιερέως τῶν· ἀπηγόρευσε τοὺς κατὰ τόπους Κληρικοὺς νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰ κοσμικά, ὥς καὶ τοὺς κοσμικοὺς εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικά.

Δι' ἰδιαιτέρων δὲ ἐγκυκλίων διαταγῶν προέτρεψεν ὅλους τοὺς Ἀρχιερεῖς νὰ τηρῶσιν ἀκριβῶς τοὺς ἱεροὺς κανόνας περὶ τοῦ τὸ τοῦ γάμου μυστήριον καὶ νὰ μὴ δίδωσι προχείρως διαζύγια, (παρεκτὸς ἀποδεδειγμένης αἰτίας, ἀπαιτούσης τὴν διάζευξιν ἐξ ἀνάγκης)· ἀλλὰ νὰ σπουδάζωσιν ὅσον δύνανται νὰ διαλλάττωσι τοὺς διαφορομένους συζύγους διὰ συχνῶν συμβουλῶν καὶ νὰ τοὺς νουθετῶσιν, αἶροντες ἐκ μέσου τὰς ἀλόγους αἰτίας τῆς διχονοίας.

Εἰσήγαγεν ἐπομένως αὐστηρὰν τάξιν εἰς τὰ ἅπαντα τὰ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μοναστήρια, ὅσα ἦσαν ἐκ τῶν τότε περιστατικῶν εἰς πολλὴν ἀνωμαλίαν· καὶ σιγίλλια ἐξέδωκεν εἰς αὐτὰ καὶ κατεγράφησαν κατὰ

τὴν τάξιν ἐν τῷ Κώδικι τῆς Ἐκκλησίας. Διέταξε δὲ πρὸς τοῦτοις νὰ δίδωσι καὶ τὰ μοναστήρια ἐτησίως ἐν χρηματικὸν ποσόν, ἀνάλογον τῆς καταστάσεως αὐτῶν, εἰς τὸ κοινὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐφρόντιζε δὲ μετὰ ζήλου καὶ νὰ ἀνεγείρωνται ἢ νὰ ἀνακαινίζονται Ἐκκλησίαι κατὰ τόπους, ἀδεία τῆς Ἐξουσίας συνεργούντων καὶ τῶν ἐν τοῖς πράγμασι τότε ἰσχυρῶν ὁμογενῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν τὰ περὶ τὸν κλῆρον τῆς Ἐκκλησίας φροντίσματα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου. Κατὰ δὲ τὸ 1798 διέσωσε τὴν Ἀμβρακίαν ὅλην ἀπὸ τοῦ ἐπικρεμασθέντος ὀλέθρου. Ἐκράτουν εἰς τὴν Ἐπτάνησον τότε οἱ Γάλλοι οὗτοι δὲ πέμπτοντες κήρυκας ἐλευθερίας εἰς τὴν Πρέβεζαν καὶ τὰ παράλια τῆς Ἄρτης ἀνηρέθιζον τῶν κουφοτέρων τὰ φρονήματα πρὸς ταραχὴν τῶν καθεστώτων καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἐφόρεσαν καὶ τὸ παράσημον τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας (κονκάρδαν). Μανθάνει ταῦτα ὁ γείτων Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆς καὶ καταγγέλλει εἰς τὴν Πύλην, παριστάνων τὸ πρᾶγμα ὡς αὐτόχρημα ἀποστασίαν καὶ παρέχων ἑαυτὸν ἄκλητον καὶ πρόθυμον πρὸς σωφρονισμόν τῶν ἀτακτούντων. Ἡ δὲ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνησις, γνωρίζουσα τοῦ τυράννου τούτου τοὺς φιλαρχικοὺς σκοποὺς, αὐτὸν μὲν ἐκέλευσεν ἡσυχάζειν, ἄλλον δὲ Πασὰν ἠτοίμαζε ν' ἀποστείλῃ μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ εἰς τὴν Ἀμβρακίαν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας. Τοῦτο πληροφορηθεῖς ὁ Γρηγόριος παρὰ τῶν ἐν τοῖς

πράγμασιν ὁμογενῶν καὶ προτραπεῖς ὑπ' αὐτῶν, γράφει πρὸς τὴν Πύλιν ἀναφορὰν μεσιτεύων καὶ παρακαλῶν ἵνα διορισθῇ ἡ Ἐκκλησία πρὸς κατάπαυσιν τῶν λεγομένων ταραχῶν, τὰς ὁποίας αὐτὸς νομίζει μᾶλλον ὑποψίας, προελθούσας ἐκ τῶν Γάλλων γειτονίας. Ἀσμένως ἐπένευσεν ἡ Πύλη εἰς τὴν μεσιτείαν τοῦ Πατριάρχου. Παρευθὺς δὲ ὁ ἀοίδιμος, ἐκλέξας ἄριστον ἄνδρα καὶ ἐπὶ φρονήσει καὶ παιδείᾳ ἐπίσημον, τὸν ἴδιον αὐτοῦ Πρωτοσύγγελον, Ἰωαννίκιον τὸν Βυζάντιον, ἀποστέλλει τοῦτον εἰς Ἄρταν, ἐξαρχικῶς μετὰ τῶν προσηκόντων γραμμάτων τῆς Ἐκκλησίας. Κάκεῖνος ἀπελθὼν μετὰ συνέσεως οἰκονομήσας ἐπέστρεψε φέρων ἅμα μὲν ἰλάμι (ἀναφορὰν) τοῦ Μολᾶ (Κριτοῦ) τῆς Ἄρτης, μαρτυροῦν ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους ἐπικρατεῖ ἄκρα ἡσυχία καὶ οὐδεὶς φόβος ταραχῆς ἅμα δὲ καὶ πανδήμους ἀναφορὰς τῶν λαῶν βεβαιούντων τὴν πιστὴν αὐτῶν ὑπακοὴν εἰς ὃ ὑπόκεινται Κράτος. Καὶ τοῦτο παραστήσαντος τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν Πύλιν, ἐπληροφορήθη μὲν αὕτη ἀπὸ τε τῶν γραμμάτων καὶ ἀπὸ στόματος ἐκείνου τὴν ἀταραξίαν τοῦ τόπου ἐκείνου, καὶ διεσκεδάσθησαν αἱ τοῦ Ἀλῆ διαβολαὶ ὡς καπνὸς ἀπηλλάγη δὲ καὶ ἡ Ἀμβρακία ἀπὸ τοῦ ἐπικρεμασθέντος φοβεροῦ κινδύνου τῆς κατ' αὐτῆς ἐκστρατείας τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἐπαπειλουμένων δεινῶν^[10].

Μετέπειτα δὲ συμβαίνει τὸ ἐξῆς. Παρθένιός τις, Διάκονος, λόγιος ἄνθρωπος καὶ Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν

ἐγκρατῆς, ἔρχεται μετὰ συστατικῶν γραμμάτων εἰς Ἑλασσῶνα ὡς δῆθεν περιηγητῆς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ παροικήσας εἰς τὴν Μητρόπολιν, γίνεται τοῦ Ἑλασσῶνος Παρθενίου Ἀρχιδιάκονος, παρ' ᾧ καὶ διέμεινεν ἔτος ἓν. Ἐπειτα δὲ ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ παραστὰς εἰς τὸν Πατριάρχην καὶ τὴν Σύνοδον ἐδείκνυε παραίτησιν εἰς αὐτὸν τοῦ Ἑλασσῶνος (πλαστήν), ἐσφραγισμένην καὶ διὰ τῆς σφραγίδος ἐκείνου. Ἐπειδὴ δὲ ἤκουσεν, ὅτι τοιαύτη προσωπικὴ παραίτησις κωλύεται ὑπὸ τῶν θείων κανόνων, ἀνεχώρησε καταλιπὼν καὶ τὸ ἔγγραφον τῆς ψευδοπαραιτήσεως. Μετὰ δὲ μήνα περίπου παρελθὼν πάλιν εἰς τὴν Σύνοδον, ἔφερεν ἀναφορὰν τῶν Ἑλασσωνιτῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀναγγέλουσαν τὴν τελευτὴν τοῦ γέροντος Ἀρχιερέως αὐτῶν, συνάμα δὲ μετὰ τῆς ἀναφορᾶς καὶ διάταγμα τῆς ἀδελφῆς τοῦ Σουλτάνου, τὸ ὁποῖον ἐκόμιζεν εἰς τῶν θεραπόντων τοῦ παλατίου προστάζον τὸν Πατριάρχην, ἵνα τὸν Παρθένιον καὶ μὴ ἄλλον καταστήσῃ Ἑλασσῶνος Ἀρχιερέα. Ὁ δὲ Πατριάρχης, ἀποδεξάμενος τὸ διάταγμα μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς, καὶ παρακαθήσας πλησίον τοῦ τὸν κομιστὴν ἐφιλοφρονήσατο κατὰ τὸ προσῆκον, τὸν δὲ Διάκονον ἀφ' οὗ ἔδωκε τὴν ἀναφορὰν, προσέταξε νὰ ἐξέλθῃ πρὸς ὥραν ἐκτὸς τοῦ οἴκηματος, ἐν ᾧ ἔτυχε καθήμενος, καὶ πρὸς τὸν θεράποντα εἶπεν, ὅτι «ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὑπάρχει ἐγκληματίας» (ἐνοῶν τὸ «Ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας» κλπ.) καὶ εἶναι

ἀδύνατον κατὰ τὸ θρήσκευμά μας νὰ γίνει Ἀρχιερεὺς». Ταῦτα εἰπὼν καὶ καλῶς πληροφορήσας τὸν ἀπεσταλμένον ἐξαπέστειλε, παρηκολούθησε δὲ καὶ ὁ Διάκονος. Ὁ δὲ Πατριάρχης συγχρόνως ἀνήγγειλεν ἐγγράφως καὶ πρὸς τὸν Ἀρχισατράπην τὸ συμβεβηκός, καὶ ἅμα συναθροίσας τὴν Σύνοδον τῇ ἐπαύριον χειροτονεῖ Ἐλασσῶνος τὸν προειρημένον Πρωτοσύγκελον Ἰωαννίκιον (ὑποπτεύσας μὴ καὶ δεύτερον ἐπαναληφθῇ ἢ διαταγῇ). Ἐπιστεύθη δὲ καὶ ἡ τῶν Ἐλασσωνιτῶν ἀναφορὰ ὡς γνησία καὶ ἀληθής· ἀλλὰ μόλις παρῆλθον 15 ἡμέραι καὶ ἔρχεται ἐπιστολὴ τοῦ γέροντος Ἐλασσῶνος, δι' ἧς ἀπέστειλε τὰς συνήθεις προσφοράς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐμεινε λοιπὸν ὁ ἀοίδιμος Ἰωαννίκιος Ἀρχιερεὺς χωρὶς Ἐπισκοπῆς ἐπὶ μῆνας τρεῖς. Τότε δὲ τελευτήσαντος ἀληθῶς τοῦ γέροντος Ἐλασσῶνος αὐτὸς μὲν ἀπῆλθεν εἰς τὴν προφανῶς θεόθεν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐπαρχίαν, ὁ δὲ πλαστογράφος ἐκεῖνος, ὡς ἀπέτυχεν, ἄφαντος ἐγένετο.

Βλέπων ὁ ἀοίδιμος Πατριάρχης τὴν ἐν Κωνσταντινούπολει συρρόην πολλῶν Ἀρχιερέων ἄνευ ἀνάγκης προσελθόντων, ἀπέπεμψεν αὐτοὺς εἰς τὰς ἱεράς αὐτῶν ποιμένας, ἵνα ποιμένωσιν ἕκαστος τὸν λαὸν τῆς εἰς ἣν ἐχειροτονήθησαν Ἐκκλησίας. Καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐγκρίτων Ἀρχιερέων ἐξαπέστειλέ τινας εἰς τὰς λαχοῦσας αὐτῶν ἐπαρχίας. Ἐντεῦθεν βαρὺς ἐφάνη καὶ τυραννικός, δυσηρέστησε δὲ καὶ πρὸς τινας τῶν πολιτικῶν, καὶ ἴσως, καθὼς τινες ἐνόμισαν ὥφειλεν ὁ

αοίδιμος νὰ μετριάσῃ ὅπωςδῆποτε τὸ λίαν αὐστηρὸν καὶ ταχυεργὸν τοῦ ἥθους ἐνδίδων οἰκονομικῶς ἐνίστε πρὸς τὰ ἀβλαβέστερα, καὶ συμπεριλαμβάνων καὶ τὸν χρόνον βοηθὸν πρὸς θεραπείαν τῶν ταύτης χρηζόντων. Ἀλλ' αὐτὸς ἤθελεν ὑπὸ ζήλου νὰ καταστήσῃ τοὺς πάντας ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ παρομοίους ἑαυτοῦ, διὸ καὶ παρώξυνεν οὐκ ὀλίγους. Ἀπέθανε δὲ τότε καὶ ὁ σφόδρα τιμῶν καὶ σεβόμενος καὶ προστατεύων αὐτὸν Ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Γεώργιος ὁ Χαντζερῆς. Συκοφαντεῖται λοιπὸν ὁ Γρηγόριος εἰς τὴν Πύλην ὡς ἄνθρωπος βίαιος καὶ ἀνίκανος εἰς διατήρησιν τῆς τῶν λαῶν ὑποταγῆς (ὡς ἔγραφε τὸ κατ' αὐτοῦ Βεζυρικὸν Διάταγμα,) καὶ ἐξορίζεται εἰς τὸν Ἄθωνα, πατριαρχεύσας ἔτος ἐν καὶ μῆνας ἕξ.

Ἀλλὰ τί ἐκ τούτου πρὸς τὸν ἀδάμαντα ἐργάτην τῆς ἀρετῆς, μήπως ἠθύμησεν, ἢ ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ ὕψους τῆς ἀληθοῦς μεγαλοφροσύνης; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· χαίρων καὶ ἀγαλλόμενος διέπλεε τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, ἐπόμενος εὐχαρίστως ὅπου τὸν ὠδήγει ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ καὶ πάλιν ἐξηκολούθει τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ γύμνασιν εὐχόμενος ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαστῶν καὶ ἀναλογιζόμενος τὸν μακαρισμόν, δι' οὗ ὁ Κύριος ἐμακάρισε τοὺς «διωκομένους ἕνεκεν αὐτοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου».

Ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ ἀγιώνυμον Ὅρος, ἐξελέξατο πρὸς κατοικίαν τὸ μοναστήριον τῶν Ἰβήρων. Κατῶκει δ' ἐνίστε καὶ εἰς Λαύραν, ἀπολαύων πανταχοῦ τὴν φίλην

ἐλευθερίαν τῶν ἀσκητικῶν ἀγῶνων. Ἐκήρυττε δὲ συνεχῶς καὶ τὸν θεῖον λόγον ἐπ' Ἐκκλησίας, καὶ τὰς ἐνίοτε προσυγκανούσας διαφορὰς ἐν τισι μοναστηρίοις καθησύχαζε, τύπος γινόμενος καὶ ὑπογραμμὸς τῆς μοναστικῆς ζωῆς. Κηρύττουσι δὲ καὶ μέχρι σήμερον οἱ Ἀγιορεῖται, καὶ κηρύξουσι διὰ παντὸς τὴν ὁσιότητα τῆς πολιτείας τοῦ Πατριάρχου, δι' ἣν καὶ ὡς κοινὸν πατέρα καὶ διδάσκαλον αὐτὸν ἐσέβοντο. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ κατὰ καιροὺς ἐρχόμενοι προσκυνηταὶ ἐθεώρουν αὐτὸν ἅγιον ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ^[11]. Ὅτι δὲ καὶ περὶ τοὺς λόγους ἐμελέτα καὶ συνέγραφεν, αὐτὸς ἡμῶν δηλώσει ἐν τοῖς ἐξῆς.

Διαμένων δέ, καθὼς προείπομεν, ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῶν Ἰβήρων, οὐδὲ τὰς ἄλλας τοῦ Ἁθωνος μονὰς ἀνεπισκέπτους παρέβλεπε. Περιηγεῖτο δὲ καὶ εἰς αὐτὰς ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐξερχόμενος, καὶ εἰς τὰς Σκήτας (10 οὖσας τὸν ἀριθμὸν). Καὶ συνεφιλοσόφει μετὰ τῶν πατέρων τὴν ἀνωτάτην φιλοσοφίαν, καὶ ἠγωνίζετο τοὺς ἀγῶνας τοὺς πνευματικούς, καὶ συμπροσηύχετο συνεκκλησιαζόμενος, καὶ συναγρυπνῶν, καὶ συναναμιγνύων τὰ γλυκερὰ τῆς κατανύξεως δάκρυα. Καὶ εἶπου τι κατ' ἑλλειψιν τοῦ καθήκοντος γινόμενον παρετήρει, ὑπεμίμνησκε τὴν διόρθωσιν· προσέφερε δὲ καὶ λογίαν (εἰσφορὰν) πρὸς κοινωνίαν τῶν πτωχοτέρων πάντα τὰ χρήματα ὅσα ἐπερίσσευσον ἀπὸ τῆς πενιχρᾶς αὐτοῦ διατροφῆς ἐκ τῶν ἐτησίως αὐτῷ παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (κατὰ τὸ σῦνηθες) πεμπομένων (500 γροσίων κατὰ μῆνα)

καὶ ἐξ ὧσων ἔπεμπεν αὐτῷ ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὁπωσδήποτε εὐεργετηθέντων κατὰ τὴν παρελθοῦσαν Πατριαρχεῖαν.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἐγένετο ἡ κατὰ τὸν Ἀθῶνα ἐξαετῆς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἐξορία μὲν κατὰ τὸ φαινόμενον, ἐπιδημία δὲ πραγματικῶς ἐπίσημος καὶ εὐφρόσυτος, καί, ὡς ἂν εἴποις, ἔνδοξος μετάβασις νικηφόρου τριταγωνιστοῦ ἀπὸ πανηγύρεως εἰς πανήγυριν, ἀπὸ τῶν Ὀλυμπίων εἰς τὰ Ἴσθμια.

Β΄ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑ

Ἦδη δὲ τῆς ἐξαετίας συμπληρωθείσης κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ 1806 ἔτους, παραιτεῖται μὲν ὁ τότε Πατριάρχης Καλλίνικος, ἀνακαλεῖται δὲ ἐκ τοῦ Ἀθῶνος ὁ Γρηγόριος, καὶ συμπροπέμπουσι τὸν πατέρα τὸν κοινὸν μετὰ δακρύων οἱ πρῶην συμμονασταὶ συνελθόντες καὶ ἀσκηταὶ καὶ μιγάδες, ὑποδέχεται δὲ τοῦτον ἡ Βασιλεύουσα πόλις, καὶ εἰσέρχεται πάλιν εἰς τῶν Πατριαρχικῶν ἀγώνων τὸ θέατρον ἔτε θερμὸς ἀπὸ τῶν προτέρων ἀγωνισμάτων.

Καὶ πρῶτον μὲν παρακαλεῖ τοὺς συνάθλους Ἀρχιερεῖς, ἵνα συνέρχονται προθύμως εἰς τὰς τεταγμένας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου συνάξεις· ἂν δέ τινες κωλυθῶσιν ἐξ ἀνάγκης νὰ στέλλωσιν τὰς γνώμας αὐτῶν ἐγγράφους πρὸς οἰκονομίαν ὁμόφωνον τῶν προσπιπτόντων πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν δὲ πότε παρεκαλεῖτο παρὰ τινος τῶν ἐν ἰσχύϊ πολιτικῶν

εἰς πρᾶξιν ἄδικον αὐτῷ φαινομένην, ἀνανεύων μετὰ μειδιάματος, ἐδείκνυε πρὸς ἀπόκρισιν ἣν εἶχε πλησίον κλεῖδα τοῦ κελλίου, ὅπου κατῴκει εἰς τὴν ἐν Ἱερῶν διατριβὴν του, χαριέντως ὑποδηλῶν, ὅτι πάλιν ἔτοιμος ὑπάρχει πρὸς ἐξορίαν, ταύτην μᾶλλον προτιμῶν παρὰ τὴν παράβασιν τῶν ἱερῶν κανόνων.

Εὐρὼν δὲ τότε νεωστὶ συνεστηκείαν τὴν ἐν Ξηρο-Κρήνη (Κουροῦτ-Τζιμέ) μεγάλην καὶ κοινωφελῆ τοῦ γένους Σχολήν, ἐθαύμαζε πολλάκις εὐλογῶν καὶ ἐνισχύων καὶ διδασκάλους καὶ μαθητάς. Γράφει δὲ καὶ ἐγκυκλίους πρὸς πόλεις καὶ χώρας παρορμῶν πρὸς σύστασιν νέων καὶ βελτίωσιν τῶν ὑπαρχόντων Σχολείων^[12]. Καὶ περὶ ἄλλων δὲ καθηκόντων ἔπεμπε ἐγκυκλίους πρὸς τοὺς κατὰ τόπον Ἀρχιερεῖς, καὶ καθηγουμένους, καὶ μάλιστα περὶ τῶν Μοναστηρίων, ἄλλων τε καὶ τῶν τοῦ Ἱεροῦ, ἀνακηρύττων τοὺς περὶ τὴν μοναδικὴν πολιτείαν τεταγμένους ὅρους καὶ κανόνας τῶν ἁγίων Συνόδων· ἀπηγόρευσε δὲ Συνοδικῶς καὶ τὴν ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι χειροτονίαν Ἀρχιερέων.

Τότε συσχεψάμενος μετὰ τῶν Συνοδικῶν ἔλυσε τὸν πρὸ πολλοῦ (τῷ 1767 ἐπὶ Πατριάρχου Σαμουήλ) ἐκδεδομένον κατὰ τῶν τραχωμάτων ἀφορισμὸν ὡς πολλῶν ἐνόχων εἰς αὐτὸν γενομένων ἐξ ἀνάγκης, ὡς ἤδη ἐπικρατησάντης τῆς κακίστης συνηθείας τοῦ τραχώματος^[13]. Κατὰ τοῦ ἀνδραποδώδους τούτου ἔθους (δι' οὗ τὸν ἱερὸν γάμον ἐμπορεύονται πρὸς

χρηματισμόν, καὶ φαίνεται ὅτι ἡ νύμφη ἀγοράζει τὸν γαμβρόν καὶ οὗτος ὡς ἀνδράποδον εὐφήμως ἀπεμπολὼν αὐτὸς ἑαυτὸν) κατὰ τούτου τοῦ ἔθους ὑπάρχει ἐκδεδομένος καὶ λόγος τοῦ αἰοδίου Πατριάρχου Σαμουὴλ τοῦ Α΄ καὶ αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι «Διαταγαὶ Γάμων». Ἀλλ' ὁ μακάριος Γρηγόριος συγχωρῶν τοὺς εἰς τὸν ἀφορισμόν ὑποπεσόντας, περιέγραψεν ὅμως καὶ τὴν κατάχρησιν καὶ τὴν ἐκ πλεονεξίας ὑπέρβασιν τῶν τραχωμάτων, δι' ὧν πολλάκις οἱ γονεῖς τῆς κόρης ἀποβαίνουνσι πτωχοί, ἀδικοῦσι δὲ καὶ τὰ ἄλλα τέκνα των, ἂν ἔχωσι.

Διέταξε δὲ καὶ τοὺς ὅρους τῆς Ἐφορείας, καθ' ἣν οἱ ἐνδημοῦντες Ἀρχιερεῖς ἐφορεύουσι τοὺς ἔξω διαμένοντες ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν, ἐπιστατοῦντες εἰς τὰς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν ἀναφορὰς περὶ τῶν προσπιπτόντων περιστατικῶν. Ἐπειδὴ δὲ τινες τῶν νεοχειροτονήτων Ἀρχιερέων, μέλλοντες νὰ ἀπέλθωσιν εἰς ἐπαρχίας των, ἐδανείζοντο χρήματα, ἐθέσπισεν, ὅτι τὰ τοιαῦτα δανείσματα δὲν γνωρίζει ἡ Ἐκκλησία· κἂν τινες τῶν τοιούτων Ἀρχιερέων ἀποθάνωσι, πρὶν ἢ ἀποδώσωσι τὰ χρεὴ των, ζημιοῦνται ταῦτα οἱ δανεισταί, μηδὲν ἔχοντες δικαίωμα ἐπὶ τῶν καταληφθέντων τοῦ ἀποθανόντος πραγμάτων, ἅπερ ἀνήκουσιν εἰς ἣν ἐποίμαινον Ἐκκλησίαν.

Καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ καὶ ἐν τοῖς προαστείοις Ἐκκλησιῶν τὴν ἐπιστάσιν καὶ οἰκονομίαν κατέστησε πρὸ τὸ εὐρυθμώτερον.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς φίλης ἐν τοῖς Πατριαρχείοις
 Τυπογραφίας, ἃν πρῶτος καθίδρυσε, πολλὴν ἐποιεῖτο
 φροντίδα. Ἐπειδὴ δὲ «τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ
 πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν» ἀπήλαυσεν ὁ
 μακάριος καὶ τινα καρποφορίαν ἐκ τούτου τοῦ ἔργου
 τῶν ἰδίων αὐτοῦ φροντισμάτων, καὶ κατὰ τὸ δεύτερον
 ἔτος τῆς β' ταύτης Πατριαρχείας ἐξέδωκε τὴν
 «Ἐξήγησιν τῶν εἰς τὴν ἑξαήμερον ἑνδεκα ὁμιλιῶν τοῦ
 ἐν Ἁγίοις Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου τοῦ
 Μεγάλου ἐν τῷ τοῦ Πατριαρχείου τῆς
 Κωνσταντινουπόλεως Τυπογραφείου ἔτει 1807».
 Συνέταξε δὲ ταύτην τὴν ἐξηγητικὴν παράφρασιν τῆς
 ἑξαήμερου ἐν ταῖς κατὰ τὸν Ἀθῶνα περὶ τὰς Βίβλους
 ἰδιαιτέρας αὐτοῦ μελέτας, καθὼς προείπομεν·
 μαρτυρεῖ δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ συντόμῳ καὶ μελισταγεῖ
 αὐτοῦ προλόγῳ, λέγων ὅτι ἐξεπόνησε τὴν ἐξήγησιν
 ταύτην ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἀθῶνα ὑπερορίῳ αὐτοῦ
 διατριβῇ^[14].

Κατὰ τὴν β' ταύτην Πατριαρχεῖαν οἱ περὶ τὸν
 Δούναβιν (Ἰγνὰτ) Κοζάκοι^[15] πέμψαντες εἰς τὴν
 Ἐκκλησίαν, ἐζήτησαν ἵνα χειροτονηθῶσι διάκονοι καὶ
 Ἱερεῖς, οὓς τινὰς ἐκλέξωσιν αὐτοὶ ἐκ τῶν ἰδίων
 ὁμογενῶν. «Δέχομαι, εἶπεν ὁ Πατριάρχης, τὴν αἴτησίν
 σας, ἀλλ' ἀφ' οὗ πρῶτον ἀποστείλω καθηγητὰς καὶ
 διδασκάλους, οἵτινες θέλουσι κατηχήσει πρῶτον τὰ
 ὀρθὰ τῆς εὐσεβείας διδάγματα καὶ ὅλην τὴν φυλὴν
 σας καὶ αὐτοὺς ἰδίως, οὓς ἂν ἐκλέξητε εἰς χειροτονίαν,
 δώσητε δὲ καὶ ἔγγραφον δημόσιον ὁμολογίαν τῆς εἰς

τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπιστροφῆς σας». Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνοι ἀπηρνήθησαν, ἀπειθοῦντες πρὸς τὰς πολλὰς αὐτοῦ νουθεσίας, «Ὑπάγετε λοιπόν», εἶπε τέλος πρὸς αὐτοὺς ὁ Πατριάρχης, «ὡς πρόβατα πλανώμενα ἔξω τῆς μιᾶς καὶ μόνης ποιμνῆς τοῦ Χριστοῦ». Καὶ οὕτως σκυθρωπάσαντες, «ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω». Καὶ ἄλλοτε δὲ οὗτοι οἱ πείσμονες σχισματικοί, προσέλθοντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἐξηλέγχθησαν ὑποκριταί, δόλιοι καὶ ψευδόμενοι.

Μετὰ ταῦτα συνέβη τὸ ἀκόλουθον πολιτικὸν περιστατικόν^[16]. Τῇ 20ῃ Φεβρουαρίου 1807 στόλος Ἀγγλικὸς ἐπιφαίνεται σαλεύων ἀντικρὺ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπειλῶν ὅτι θέλει κατατεφρώσει τὴν Βασιλεύουσαν πόλιν, ἐὰν ἡ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνησις μὴ διαρρήξῃ τὴν πρὸς Γάλλους συμμαχίαν· (ἐγίνετο δὲ μόνον μέχρι λόγων ἡ ἀπειλή). Τότε καὶ ἡ τοπικὴ ἐξουσία παρεσκευάζετο εἰς ἀντίστασιν, καὶ πολλὰ μὲν ἐξέφερε κηρύγματα συγκαλοῦσα τοὺς ὑπηκόους πρὸς ἐπισκευὴν τῶν περὶ τὸ παλάτιον προμαχόνων. Πολλὰ δὲ συνέρρεον πλήθη ἐκ πάντων τῶν γενῶν καὶ φυλῶν τῆς πόλεως πρὸς τὴν ἐργασίαν, ἀκολουθοῦντες ἕκαστος κατ' ἔθνος τοὺς ἑαυτῶν ὁδηγούς. Τότε ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος, (θεωρούμενος ὡς θρησκευτικὸς ἐθνάρχης τῶν ὑποκειμένων τῷ Σουλτάνῳ Χριστιανῶν), μηνυθεὶς ὑπὸ τῆς Πύλης διὰ τοῦ τότε περίφρονος Διερμηνέως Ἀλεξάνδρου Χαντζερῆ^[17], ἐξῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πάνδημον ἐργασίαν, συμπαραλαβὼν καὶ τινὰς τῶν

Ἀρχιερέων καὶ τῶν ἐφημερίων· ἐπηκολούθησε δὲ καὶ πλῆθος τρισχιλίων περίπου Γραικῶν· καὶ οὗτοι μὲν εἰργάζοντο, συνηργάσθη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος ἐνισχύων αὐτούς, καὶ δις καὶ τρίς ἰδίαις χερσὶν ἐβάστασεν εἰς πήραν μικρὰν ἐμβεβλημένον χῶμα καὶ συνεπεφόρησεν εἰς τοὺς παραλίους ἐκείνους προμαχῶνας. Ὁ δὲ Σουλτάνος ἄνωθεν ἐκ τῶν θυρίδων τοῦ παλατίου, ἐπισκοπῶν τοὺς ἐργαζομένους ἡγάσθη μάλιστα τὸν γέροντα Πατριάρχην. Καὶ τότε μὲν ἔπεμψέ τινα τῶν ἀξιωματικῶν, ἵνα πρὸς αὐτὸν ἀναγγεῖλῃ τὴν βασιλικὴν εὐαρέσκεϊαν, καλέσῃ δὲ τοῦτον καὶ ν' ἀριστήσῃ ἐν τῇ Αὐλῇ· (ἦν δὲ γεύματος ὥρα). Καὶ προσελθὼν ὁ αὐλικὸς ἔλεγε τὰ διατεταγμένα· ὁ δὲ Πατριάρχης τᾶλλα δὲ εὐχαρίστησε ταπεινῶς, περὶ δὲ τοῦ γεύματος ἐσιώπησεν· (ἔτυχε δὲ ἡ ἡμέρα ἐκείνη τετράδη τῆς ἐβδομάδος). Καὶ ὁ Ἀξιωματικὸς συνεικάσας τὴν αἰτίαν τῆς σιωπῆς ἐπανέλαβεν· «Ἴσως ὑμεῖς δὲν κρεωφαγεῖτε ἀλλ' ἔχομεν καὶ νηστήσιμα». Καὶ ὁ Πατριάρχης ἐπινεύσας παρηκολούθησε μετὰ τῶν Κληρικῶν, καὶ ἀριστήσας ἀνεχώρησε φιλοφρονούμενος.

Ἦδη δὲ παρελθόντος ἐκείνου τοῦ ἐφημέρου φόβου, τοῦ στόλου ἀναχωρήσαντος, μετακαλεῖται εἰς τὴν Ὑ. Πύλην τῇ Κυριακῇ τῆς Τυροφάγου, καὶ προσελθόντα ὑπεδέξατο αὐτὸν ὁ Βεζύρης καὶ τὴν τοῦ Σουλτάνου πρὸς αὐτὸν εὐνοϊαν ἐξέφρασε, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν πολῦτιμον ἐρυθρὸν ἐπενδύτην διφθερωτὸν

(σαμουρόγουναν), καὶ ἔφιππον ἀπέστειλεν ἐντίμως εἰς τὰ Πατριαρχεῖα.

Ὁ δὲ Γρηγόριος, ἄτυφος ἀείποτε καὶ ἄτρεπτος τὸ φρόνημα, ἔπραττε πάλιν τὰ ἑαυτοῦ «κοσμῶν ἣν ἔλαχε σπάρταν»· ἐξέπεμψε δὲ προτρέψας καὶ τίνας τῶν Ἀρχιερέων εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν Ἐκκλησίας, χρηζούσας τῆς ποιμαντορίας αὐτῶν, ὥς ἐπὶ πολὺ χρονοτριβησάντων εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ ταῦτα γίνεται στάσις ἐν Κωνσταντινούπολει, καὶ καταβιβάζεται μὲν ἐκ τοῦ θρόνου ὁ Σουλτάνος Σελίμης ὑπὸ τῶν Γενισζάρων, ἀναβιβάζεται δὲ Μουσταφᾶς ὁ υἱὸς τοῦ Σουλτάνου Χαμίτου. Τὸ δὲ ἐπιὸν ἔτος (1808) εἰσελθὼν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Μουσταφᾶς ὁ Βαϊρακτάρης, ἐνθρονίζει τὸν Σουλτάνον Μαχμούτην (τὸν πατέρα τοῦ νῦν Βασιλεύοντος), γίνεται δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Βαϊρακτάρης ἐπίτροπος τοῦ Σουλτάνου (Βεζύρης).

Τότε παρ' ἐλπίδα πᾶσαν Καλλίνικος ὁ β' ὁ καὶ πρώην Πατριαρχεύσας, ἐπεθύμησε πάλιν οὐχὶ τῶν ἀγώνων, ἀλλὰ τῆς ὑψηλῆς περιοπῆς τῆς Πατριαρχείας. Ὅθεν (ὥς καὶ πάσης ὑπερανεστηκείας ἀρχῆς) μᾶλλον περίοπτος γίνεται καὶ καταφανεστέρα ἢ τῶν ἀνερχομένων ἀρετὴ ἢ κακία. Ἐπιβαίνει λοιπὸν ὁ Καλλίνικος εἰς τὸν θρόνον τὸν Οἰκουμενικὸν ἄνευ ψήφων, ἄνευ ἐκλογῆς κανονικῆς, ἄνευ εἰδήσεως τῆς Συνόδου δυνάμει δὲ καὶ προσταγῇ τοῦ Βαϊρακτάρου,

καὶ καταβιβάζεται ὁ Γρηγόριος διὰ Βεζυρικοῦ Διατάγματος, πατριαρχεύσας τὸ δεύτερον ὀλόκληρα δύο ἔτη.

Δοὺς δὲ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ μετὰ χαρᾶς, ἐξῆλθε παρευθὺς ἐκ τῆς Βασιλευούσης καὶ μετέβη εἰς τὴν Πρίγκηπον Νῆσον ἀδεία τῆς ἐξουσίας, ὅπου καὶ διέτριψε μῆνάς τινας ἐν τῶν Μονυδρίῳ τοῦ Χριστοῦ ἡσυχάζων καὶ μονάζων «ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματος», μόνους δὲ τοὺς πένητας προσεδέχετο ἀπὸ τῶν ὀλίγων ὧν εἶχε χρημάτων πενικρῶς αὐτοὺς παραμυθῶν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ χήραι δύο πάμπτωχοι προσῆλθον, κόρας εἰς ὥραν γάμου συνεπαγόμεναι, προσέταξεν αὐτὰς νὰ περιμείνωσι, καὶ ἀναστὰς ἐκβάλλει ἐκ τοῦ κιβωτίου τὴν Σουλτανικὴν δωρεάν, τὴν πολῦτιμον σαμουρόγουναν, καὶ διαιρέσας αὐτὴν εἰς δύο, ἔδωκεν εἰς ἑκατέραν τῶν χηρῶν ἀνὰ ἓν μερίδιον ἵνα ταῦτα πωλήσωσι καὶ μεταχειρισθῶσι τὰ χρήματα πρὸς προικισμὸν τῶν θυγατέρων αὐτῶν. Ἐν δὲ τούτοις ἐκπίπτει καὶ ὁ Καλλίνικος τῆς Πατριαρχείας (δέκα μῆνας μόλις πατριαρχεύσας)· πατριαρχεῦει δὲ ὁ ἀπὸ Μυτιλήνης Ἱερεμίας, (τῷ 1809), ὁ δὲ Γρηγόριος ἐξορίζεται πάλιν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας εἰς Ἀθῶνα^[18]. Ἄμα δὲ λαβὼν ὁ ἀοίδιμος τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ τὴν διαταγὴν, «Ἐπίστρεψον» (ἀνέκραξε τὸ ψαλμικόν) «ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου». Καὶ πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων, πρόχειρον ἔχων καὶ τὴν κλεῖδα τοῦ κελλίου, τὴν ὁποίαν τυπικῶς ἐδείκνυε,

χαριεντιζόμενος ἐπὶ τῆς β' αὐτοῦ Πατριαρχείας, (ὡς προείπομεν ἄνωτέρω), καὶ «τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως» τῶν θείων Γραφῶν, διανοίγων αὐτάς, καὶ ἐξηγῶν, καὶ διδάσκων συχνάκις τὸν θεῖον λόγον πρὸς τοὺς συναγωνιζομένους συμμοναστὰς Ἀγιορείτας, καὶ συνδιάγων μετ' αὐτῶν ἀγαπητὸς καὶ σεβαστός, καθὼς καὶ πρότερον. Διέτρεψε δὲ ταύτην τὴν φορὰν ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ Ὄρει μίαν ὁλόκληρον δεκάδα ἐνιαυτῶν.

Γ' ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑ

Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ 1818 (Δεκεμβρίου 13) παραιτηθέντος τοῦ ἀοιδίου Κυρίλλου, ἐκλέγεται καὶ προσκαλεῖται ὁ Γρηγόριος ἐκ τοῦ Ἀθῶνος εἰς τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν Πατριαρχεῖαν· καὶ ἔρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1819 Ἰανουαρίου 19· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ διεύθυνε τὴν Πατριαρχεῖαν ὡς Τοποτηρητῆς ὁ προμνημονευθεὶς ἀοιδίμος Ἰωαννίκιος (ὁ μετὰ δεκαετῇ ποιμαντορίαν τῆς Ἐλασσῶνος εἰς τὴν Φιλιππούπολιν προβιβασθεὶς). Ἀναλαβὼν δὲ τὰς ἡνίας τῆς Πατριαρχείας ὁ Γρηγόριος, διώκει πάλιν τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὸν αὐτοῦ τρόπον τὴν κοινὴν ὠφέλειαν ἀποσκοπῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκδίδωσι καὶ δευτέραν ἐγκύκλιον περὶ Σχολείων διαταγὴν, προτρέπων τοὺς πάντας πρὸς τε τὴν ἄλλην παιδείαν, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς, διότι ἤκουσεν ὅτι ἐν τισὶ τῆς Ἑλλάδος Σχολείοις οἱ μαθηταὶ μᾶλλον ἠρέσκοντο εἰς τὰς καινοφανεῖς διδασκαλίας τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας, ἀμελοῦντες τὴν τῆς θείας

τῶν Ἑλλήνων γλώσσης ἀκριβῆ καὶ λιπαρὰν ἐκμάθησιν. Ταύτην δὲ τὴν ὀλεθρίαν διὰ τοὺς Ἑλληνας ἀμέλειαν κωλύων ὁ Πατριάρχης, προέτρεψεν ἅπαντας καὶ διδασκάλους καὶ μαθητὰς ἔχεσθαι ἀμφιλαφῶς τῆς πατρῶας φωνῆς, καὶ μὴ, χάριν τάχα τῆς φιλοσοφίας, τὴν μητέρα καὶ τροφὸν τῆς φιλοσοφίας περιφρονεῖν. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν φιλοσοφίαν φιλοσόφως σπουδάζειν συνεβούλευε, τὰ κάλλιστα καὶ χρήσιμα εἰς τὸν βίον ἐξ ἐκάστης ἐπιστήμην ἐκλέγοντας, καὶ τὴν πατροπαράδοτον εὐσέβειαν ἀπὸ πάσης ξένης καὶ ψυχοβλαβοῦς διδασκαλίας ἀλώβητον διατηροῦντας. Παρώτρυνε δὲ τὸν Πατριάρχην πρὸς τὴν τοιαύτην ἐγκύκλιον οὐ μόνον ὁ πολὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθινῆς καὶ ὀρθοδόξου Ἑλλησι πρεπούσης παιδείας ζῆλος, ἀλλὰ καὶ τις ἐπαρίστερος ψευδοφημία παρά τισι τῶν κρατούντων ἔτι ἀπὸ τῆς προλαβούσης καταδρομῆς τῆς ἐν Κυδωνίαις Σχολῆς διαδοθεῖσα, (εἰς τοῦτο μετεπλάσθη ἡ σπουδὴ τῶν Φυσικῶν καὶ Μαθηματικῶν ἐπιστημῶν). Καὶ τοιαύτη μὲν καὶ αὕτη ἡ ἐγκύκλιος^[19].

Μετέπειτα δὲ τὸ γρήγορον ὄμμα τῆς πατρικῆς ποιμαντορίας τοῦ Πατριάρχου πρὸς ἄλλον ἀπεῖδε φιλάνθρωπον σκοπόν. Τὴν μεγάλην Κωνσταντινούπολιν κατοικοῦσι καὶ πολλοὶ πτωχοὶ καὶ πένητες, πολλὴν πάσχοντες ἀπορίαν ἐκ τε τῆς βαρείας τῶν ἀναγκαίων τιμῆς καὶ συχνάκις ἐκ τῶν ἐπισυμβαινουσῶν πυρκαϊῶν. Αὐξάνουσι δὲ τοῦτον τὸν ἀριθμὸν καὶ ἄλλοι ξένοι πολλάκις ἐκ τῶν ἔξω μερῶν

συρρέοντες εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ ζητοῦντες πόρον ζωῆς. Παραλείπομεν χήρας καὶ ὀρφανὰ καὶ τοὺς ἐν φυλακαῖς δι' ἐγκλήματα ταλαιπωρουμένους· καὶ γίνεται μὲν συχνάκις βοήθεια εἰς τοὺς ἐν ἀνάγκαις ἔκ τε τῶν εὐπορούντων καὶ τῶν κατὰ συνοικίας Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι πτωχαί, καὶ οἱ εὐποροῦντες μέτριοι. Ταῦτα συνιδὼν ὁ Γρηγόριος παραλαμβάνει συναντιλήπτορα τὸν τότε Μέγαν Διερμηνέα Ἰωάννην τὸν Καλλιμάχην καὶ τίνας ἄλλους τῶν ἐπισήμων, καὶ συνιστᾷ τὸ «Κιβώτιον τοῦ Ἑλέους» ὀνομασθέν, εἰς οὗ τινος τὴν σύστασιν κατέβαλον ἱκανὰ κεφάλαια καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ Μεγιστᾶνες, καὶ μεγαλέμποροι ὁμογενεῖς, καὶ αὐταὶ αἱ δύο τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας ἡγεμονίαι· διετάχθη δὲ καὶ τὸ κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα συνεισφέρῃ κατ' ἔτος ὠρισμένην τινα ποσότητα, συναντιλαμβανομένου καὶ τοῦ Πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων. Ἀλλὰ καὶ τῶν νεοχειροτονήτων Ἀρχιερέων ἕκαστος εἰσφέρει τὸ ἀνάλογον εἰς τοῦτο τὸ ἱερὸν γαζοφυλάκιον τῆς ἐλεημοσύνης. Διωρίσθησαν δὲ καὶ ἐπίτροποι ἐπιστατοῦντες εἷς τε τὴν σύναξιν τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Κιβωτίου καὶ τὴν τούτων εἰς τοὺς χρήζοντας διανομήν. Διανέμονται δὲ τὰ ἐλέη καὶ ἄλλοτε τυχοῦσης περιστάσεως, καὶ μάλιστα δις τοῦ ἔτους, ἐγγιζούσης τῆς ἑορτῆς τοῦ Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα^[20].

Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ 1820 φήμη τις ὑπόκωφος διέτρεχε, προαγγέλουσα πόλεμον ἐκ τοῦ βορρᾶ καταβαίνουσα. Καὶ τινες τῶν οἰκείων προσελθόντες

ἔλεγον πρὸς τὸν Πατριάρχην, ὅτι ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν, ἄρα γε δὲν εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ Πατριαρχεῖα; Κακεῖνος ἀπεκρίθη· ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε, οὐ πρὸ πολλοῦ του χρόνου, πόλεμοι ἦσαν καὶ ὁ Πατριάρχης δὲν ἐκινδύνευσεν. Εἰ δὲ τί συμβαίνει εἰς ἐμέ, γεννηθήτω τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Αὐτὸς εἶπεν ὅτι «Ὁ μισθωτὸς καὶ οὐκ ὢν ποιμήν, φεύγει! Ὁ δὲ ποιμήν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων».

Ἦδη δὲ τοῦ Ὑψηλάντου εἰσελθόντος εἰς τὴν Μολδαυῖαν (τῇ 10 Φερουαρίου) φονεύονται οἱ ἐν Γαλασίῳ τυχόντες ἔμποροι Τοῦρκοι καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας ἔρχεται ἡ ἀγγελία εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τότε πλῆθος Ὀθωμανῶν, δισχιλίων καὶ ἐπέκεινα, καὶ ἄνδρες, καὶ γυναῖκες, καὶ νέοι, καὶ γέροντες, καὶ παιδιά συρρέυσαντες εἰς τὴν Πύλιν, ἐκραύγαζον ἀπαιτοῦντες ἐκδίκησιν αἵματος τῶν ὑπὸ τῶν ἀπίστων (Χριστιανῶν) φονευθέντων συγγενῶν αὐτῶν. Καὶ ὁ Βεζύρης ἐξελθὼν μόλις ἔπεισε τὸν ὄχλον νὰ διαλυθῇ, ὑποσχεθεὶς τὴν ἐκδίκησιν.

Καὶ πρῶτον μὲν ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου τῇ Τετράδῃ τῆς β' Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν καταβιβάζεται εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ ἀρχικηπουροῦ (Βοσταντζίμπασι) ὁ ἀοίδιμος τῆς Ἐφέσου Μητροπολίτης Διονύσιος ὁ Καλλιάρχης (ὅστις εἶχεν ἀδελφὸν ἓνα τῶν Ἀρχόντων τῆς Ἡγεμονίας τῆς Μολδαυῖας) καὶ τὴν ἐπαύριον ἀποκεφαλίζονται ὅσοι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐγενῶν εἶχον συγγενεῖς εἰς Μολδοβλαχίαν. Κατὰ δὲ

τὴν γ' ἑβδομάδα τῶν Νηστειῶν ἀπάγονται εἰς τὴν φυλακὴν ἄλλοι δύο τῶν συνοδικῶν Ἀρχιερέων, ὁ Νικομηδεῖας Ἀθανάσιος, καὶ ὁ Δέρκων Γρηγόριος. Ἴκετεύει περὶ τῶν τριῶν τούτων Ἱεραρχῶν ὁ Πατριάρχης δι' ἀναφορᾶς πρὸς τὴν Πύλιν μαρτυρούμενος περὶ τῆς αὐτῶν ἀθωότητος. Ἀλλ' ἐν ᾧ περιέμενεν ἀπόκρισιν μανθάνει, ὅτι καὶ ἄλλον Ἀρχιερέα, τὸν Ἀγχιάλου Εὐγένιον, ἔφερον δέσμιον ἐκ τῆς ἐπαρχίας του καὶ ἀπήγαγον εἰς τὴν εἰρημένην εἰρκτὴν. Ἐκτοτε ὁ μακάριος, παρατηρῶν τὴν ὁσημέραι αὐξανομένην ὁρμὴν τῆς πολιτικῆς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ὀργῆς, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς παρεπόμενα προησθάνθη καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ τέλος. Ἀλλ' ἔμεινεν ἀτρόμητος, ἀπεκδεχόμενος εὐχαρίστως τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θείας βουλῆς.

Περὶ δὲ τὴν ἑσπέραν τῆς β' Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν προσεκλήθη ὁ Πατριάρχης, ἵνα μεταβῇ εἰς τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Πύλης, ὅπου εὔρεν ἐν τῷ προδόμῳ παραμένοντα καὶ τὸν Μέγαν Διερμηνέα, τὸν ἀείμνηστον Κωνσταντῖνον Μουρούζην, προσκεκλημένον ἐπίσης καὶ ἀγνοοῦντα τὴν αἰτίαν τῆς προσκλήσεως. Εἰσελθόντας δὲ μετ' ὀλίγου ἀμφοτέρους εἰς τὸ δωμάτιον, ὑπεδέχθη μετὰ τῆς συνήθους φιλοφροσύνης ὁ Ὑπουργός, μετ' ὀλίγας δὲ στιγμὰς ἀπευθύνων λόγον πρὸς τὸν Πατριάρχην εἶπεν, «Αὐτοκρατορικὸν Διάταγμα ἐκδοθὲν πρὸ μικροῦ, ὀρίζει ἵνα οἱ ἐν Γαλατᾷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διαμένοντες ἑπτὰ ἀντιπρόσωποι τῆς

Σερβίας^[21] ὑπάρχωσιν ἐπὶ τὴν αὐστηρὰν ἐπιτήρησίν σου (τοῦ Πατριάρχου), παρατηρῆς δὲ καὶ τὰ διαβήματα αὐτῶν». Ὁ δὲ Πατριάρχης μετὰ τῆς συνήθους ἐτοιμότητος ἀπήντησε πρὸς τὸν Ὑπουργὸν ἐκφράζων τὸ ἀδύνατον ἢ δυσχερὲς τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ πράγματος, ὡς κατοικούντων τῶν ἀντιπροσώπων τούτων εἰς οἰκίαν ἀπόκεντρον, ὅπου ηὐλίζοντο διὰ τε ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Τὰς παρατηρήσεις ταύτας ἀκούσας ὁ Ὑπουργός, τῷ εἶπεν ὅτι θέλει τὰς ὑποβάλλει εἰς τὸν Σουλτάνον. Καὶ ὁ Πατριάρχης ἀνεχώρησε. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξῆλθε διαταγὴ περὶ τῶν Σέρβων νὰ μετοικήσωσι καὶ φυλαχθῶσιν ἐντὸς τοῦ Πατριαρχείου, ὅπου διέμεινον μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ Ἱερομάρτυρος, καὶ μετὰ τινὰς ἐβδομάδας ἀπολυθέντες ἀνεχώρησαν.

Ἦδη δὲ διεκοινοῦντο καὶ τὰ τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τινῶν προδοτῶν καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ (κατὰ δυστυχίαν Πελοποννησίου) Ἀσημάκη. Καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου ἔγραφεν ὑπονοίας τινὰς «ὁ τότε Πασᾶς τοῦ Μορέως» διὰ τὰς ὁποίας ἐπροσκάλει τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς ἐπὶ σκοπῷ νὰ τοὺς κρατήσῃ ὡς ἐνέχυρα (τὸ ὅποιον καὶ ἔκαμε φυλακίσας ὀλίγους τινὰς προσελθόντας ἐκ τῶν προκρίτων καὶ πέντε ἐκ τῶν Ἀρχιερέων). Μετακαλεῖται λοιπὸν ὁ Πατριάρχης μετὰ τοῦ Μεγάλου Διερμηνέως εἰς τὴν Πύλην καὶ ἐρωτᾷ αὐτοὺς ὁ Βεζύρης, «ἂν ἐξ ἀκοῆς γνωρίζουσιν εἰς κανένα τόπον τῶν ἐξωμεριτῶν συμμορίαν τινα ἐπιβουλεύουσιν τὴν

κοινήν ἡσυχίαν τῶν ὑπηκόων». (ἀπεκρίθησαν ἀμφοτέρω· «δὲν ἠκούσαμεν, οὐδὲ γνωρίζομεν τοιοῦτό τι. «Καὶ γίνεσθε ἐγγυηταὶ» (ἐπανελάβεν ὁ Βεζύρης ἀφορῶν πρὸς τὸν Πατριάρχην) «περὶ τῆς κοινῆς ἡσυχίας τῶν ὑπηκόων;» «Ἄλλ’ ὁ Πατριάρχης (εἶπεν ὁ γηραιὸς) θεωρούμενος παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ὡς ἐθνάρχης, θεωρεῖται πάντως καὶ ὡς ἐγγυητὴς τῆς ἡσυχίας τῶν Χριστιανῶν ὑπηκόων, ὅσον ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἐπιστάσεως· ὑπάρχουσι δὲ καὶ οἱ κατὰ τόπον Διοικηταὶ τῆς Ὑ Κυβερνήσεως, οἵτινες ἐπαγρυπνοῦσιν εἰς τὴν κοινήν ἡσυχίαν». Ταῦτα ἐρωτήσας καὶ ἀκούσας ὁ Βεζύρης, ἀπέλυσεν αὐτοὺς φιλοφρόνως.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀναχωρήσαντος ἐξαίφνης τοῦ πρώην Ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου τοῦ Χαντζερῆ πανοικὶ ἐκ τοῦ Βαλτᾶ Λιμανίου (χωρίου τοῦ Βοσπόρου, ὅπου κατῴκει), ἐκδίδεται διάταγμα νὰ μετοικήσωσιν ἐντὸς τοῦ Φαναρίου πᾶσαι αἱ ἐν Βοσπόρῳ κατοικοῦσαι ἡγεμονικαὶ καὶ ἀρχοντικαὶ οἰκογένειαι. Καὶ αὗται μὲν μετωκίζοντο. Ὁ δὲ ἀκάματος Γρηγόριος, σπουδάζων νὰ οἰκονομήσῃ τὰ ἀνοικονόμητα, συγκροτεῖ συμβούλιον μετὰ τῶν ἐγκρίτων του γένους, διὰ νὰ συσκεφθῶσι περὶ τοῦ τί ποιητέον. Ἐνεκρίθη λοιπὸν ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ, ἵνα ὑποβάλλωσιν ἀναφορὰν εἰς τὴν Πύλην, δι’ ἧς ἅπαντος οἱ τοῦ γένους πρόκριτοι νὰ ἐγγυῶνται ὑπὲρ ἀλλήλων περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονῆς αὐτῶν, ὡς πιστοὶ τῆς βασιλείας ὑπήκοοι, καὶ περὶ τῆς συμπράξεως αὐτῶν,

ἐφ' ὅσον δυνηθῶσιν, εἰς ἀποκατάστασιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας.

Τὴν ἀλληλέγγυον ἀναφορὰν ταύτην μετὰ τριῶν Ἀρχιερέων συνωδευμένος ὁ Πατριάρχης ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πύλην νὰ δώσῃ εἰς τὸν Βεζύρην (Μαρτίου 10 τῇ Κυριακῇ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως). Μὴ εὐρεθέντος ὁμῶς ἐκεῖ τοῦ Διερμηνέως (ἔχοντος συνέντευξιν εἰς Ὁρκτάβοϊ μετὰ τοῦ Ἰντερνουντζίου), ἠναγκάσθη ὁ Πατριάρχης νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Κεχαγιᾶν (Τοποτηρητὴν) τοῦ Ὑπουργοῦ Ζενήπ Ἐφέντην ὀνομαζόμενον καὶ μάλιστα Χριστιανομάχον. Ὁ Μουσουλμάνος οὗτος, ὑποδεχθεὶς κατ' ἀρχὰς φιλοφρόνως τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς, λέγει ἔπειτα ἀποτόμως εἰς αὐτόν. «Πατριάρχα τῶν Ῥωμαίων, πῶς σὲ ἐφάνησαν τὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἔθνους σου;». Ὁ Πατριάρχης ἀπεκρίθη, ὅτε «μὲ μεγάλην ἀπορίαν καὶ ἄμετρον λύπην ἤκουσε τὰς συμβάσας τοπικὰς ταραχάς, αἵτινες ἀντίκεινται πρὸς τὴν τῶν ὑπηκόων ὀφειλομένην πίστιν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὴν ἄνωθεν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένην κραταιὰν βασιλείαν· ἀντιβαίνουνσι δὲ καὶ εἰς τὰς ἐντολὰς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Εὐαγγελίου ὅπου ὁ Θεὸς ἡμῶν μᾶς προστάζει· «Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω τὸν Βασιλέα τιμᾶτε». Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τούτῳ προσκαλεῖται ὁ Πατριάρχης νὰ ἀναβῇ εἰς τὸ οἶκημα τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Ἀλῆ-Πασᾶ, καὶ εἰσελθὼν μετὰ τῶν Ἀρχιερέων (ὧν εἰς ἣν καὶ ὁ Θεσσαλονίκης) ἔδωκε ἀναφορὰν· ὑπεδέξατο δὲ αὐτοὺς φιλοφρόνως ὁ μέγας

Ἀρχισατράπης, καὶ καθίσας τὸν Πατριάρχην ἀνέγνω
 τὴν ἀναφορὰν καὶ λίαν εὐμενῶς πρὸς αὐτὸν
 ἀποβλέψας. «Πολὺ καλὰ», εἶπεν· ἔπειτα μεταξὺ λόγων
 ἄλλων, ἀδιαφόρων γενομένων, ἀνέφερεν ὅτι ὑπῆρξεν
 ἄλλοτε Πασᾶς τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐνθυμεῖται τὸν
 τόπον ἐκεῖνον, καὶ παρευθὺς ἐρωτᾷ τὸν Πατριάρχην,
 «ποία ἡ πατρίς σου». Ὁ δὲ ἀπήντησεν εὐθὺς ὅτι «ἡ
 Πελοπόννησος, Δημητσάνα λέγεται ὁ τόπος μου». Καὶ
 ὁ Βεζύρης ἀποβλέψας πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης,
 «Βέβαια, (λέγει) πολὺν καιρὸν ἔχει ὁ γέρων
 Πατριάρχης, ἀφ' οὗ δὲν εἶδε τὴν πατρίδα του». «Ναί,
 Ὑψηλότατε, (ἀπεκρίθη ὁ Θεσσαλονίκης), ἔτι παιδίον
 ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν». Καὶ ὁ Βεζύρης ὑπεμειδίασεν·
 ἔπειτα, μικρὸν ἐπισχὼν καὶ σύννους φανείς, λέγει
 πρὸς τὸν ἀτρόμητον Γρηγόριον. «Πατριάρχα τῶν
 Ῥωμαίων· ἄδεται λόγος, ὅτι εἰς τὰς συμβάσας ἐν τῇ
 Μολδοβλαχίᾳ ταραχὰς εἶχε μέρος καὶ Κλήρος», (διότι
 ἔγινε γνωστὸν, ὅτι τὸν Ὑψηλάντην περιέζωσε τὴν
 ῥομφαῖαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ Μητροπολίτης τῆς
 Μολδαυΐας). Ὁ δὲ μετὰ φωνῆς ἐντόνου καὶ ἰλαρᾶς,
 «Ἄλλ' ὅστις (ἀπεκρίθη), ὅστις Ὑψηλότατε, τῶν καθ'
 ἡμᾶς Ἐκκλησιαστικῶν ἀνθίσταται καὶ σηκώνει
 ἀνταρσίαν ἐναντίον τῆς κραταιᾶς Βασιλείας, τοῦτον τὸ
 θρήσκευμά μας (αἶνι) καθαιρεῖ ἀπὸ τὸ
 Ἐκκλησιαστικὸν του ἀξίωμα καὶ ἡ ἐξουσία τὸν
 τιμωρεῖ, καθὼς καὶ πάντα ἄλλον ἀποστάτην. Ἐλπίζω
 δέ, Ὑψηλότατε, ὅτι ἡ κραταιὰ Βασιλεία ταχέως καὶ ἐν
 ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ θέλει καταπαύσει τὰς αὐθορμήτους

καὶ τοπικὰς ταύτας ταραχὰς, καὶ διὰ τῶν ἀνικητῶν ὅπλων τῆς καὶ διὰ τῆς συνήθους τῆς πρὸς τοὺς ἁμαρτήσαντας φιланθρωπίας, ὅταν ἐπιστρέψαντες ὁμολογήσωσι τὸ ἐκ παραφροσύνης ἁμάρτημά των». «Ἰσσαλάχ», (Θεοῦ βοηθοῦντος), ἀπεκρίθη ὁ Βεζύρης, καὶ μετ' ὀλίγον «καλῶς ἦλθατε» εἶπε πρὸς τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς περὶ αὐτόν, καὶ οὗτοι ἀνεχώρησαν.

Περὶ δὲ τὰ μέσα τῆς δ' ἐβδομάδος τῶν Νηστειῶν ἔρχεται διάταγμα πρὸς τὸν Πατριάρχην νὰ στείλῃ εἰς τὴν Πύλην τρεῖς ἐκ τῶν Ἀρχιερέων τὸν Θεσσαλονίκης, τὸν Ἀδριανουπόλεως, καὶ τὸν Τουρνόβου, διὰ νὰ σταθῶσι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτοὶ ὡς ἐνέχυροι ἀσφαλείας. Καὶ μετεκάλεσαν αὐτοὺς ὁ Πατριάρχης· οἱ δὲ ἦλθον περὶ τὸ γεῦμα· καὶ ἀφ' οὗ συνέφαγε μετ' αὐτῶν μετὰ τινος περὶ τῶν παρόντων· κακῶν ὁδηγηρὰς συνομιλίας, ἀναστὰς μὲ φωνὴν τεθλιμμένην, «Ἀδελφοί, (λέγει) οὕτως ἠθέλησεν ὁ Κύριος νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς πολλὰ καὶ σκληρὰ. Ἄρτον ὀδύνης ἡμᾶς ψωμίζει καὶ ποτίζει οἶνον κατανύξεως. Ἴδου τοῦτο τὸ διάταγμα προσκαλεῖ καὶ τοὺς τρεῖς ὑμᾶς νὰ ὑπάγετε σήμερον κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Πόρταν, κακεῖθεν εἰς τὴν φυλακὴν μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν νὰ σταθῇτε ὡς ἐνέχυρα. Τί δὲ τὸ ἀποβησόμενον, καὶ εἰς μαρτύριον, δὲν θέλω πάντως βραδύνει νὰ σᾶς ἀκολουθήσω καγώ». Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔκλαυσε πικρῶς· συνεθρήνουν δὲ μετὰ τῶν Ἀρχιερέων τοῦ Πατριάρχου

τὸν τελευταῖον ἐπὶ γῆς ἐν Χριστῷ ἀσπασμόν, καὶ κλίναντες τὰς κεφαλὰς, ἀπῆλθον εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον.

Κατὰ δὲ τὴν 20ὴν Μαρτίου ἡ Πύλη παραδίδει εἰς τὸν Μέγαν Διερμηνέα Διάταγμα «περὶ ἀμνηστείας» νὰ τὸ ἐξελληνίσῃ, διὰ νὰ ἀναγνωσθῶσιν ἀμφοτέρω καὶ τὸ πρωτότυπον καὶ ἡ μετάφρασις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς ἐπήκοον πάντων· συγχρόνως δὲ νὰ κοινοποιήσῃ καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην καθ' ὑψηλὴν διαταγὴν νὰ ἐκδώσῃ ἐξάπαντος ἀφορισμόν ἐναντίον τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συναποστάντων, συγχωρήσῃ δὲ καὶ τὸν ὄρκον τῶν ἐταιριστῶν καὶ τοὺς ἐπὶ μετανοίᾳ προσερχομένους ἀποδέχεται προθύμως, καὶ τούτων ἀπαγγέλλῃ τὰ ὀνόματα, ἵνα τῆς προσηκούσης ἀπολαύωσιν ἀσφαλείας διὰ τὴν εἰλικρινῆ καὶ πιστὴν αὐτῶν ὑπηκοότητα. Διότι (ἔλεγεν ὁ Βεζύρης) ἡ ἐλπίς τῆς ἐκ τοῦ τοιοῦτου γράμματος περιμενομένης ἡσυχίας ἀνέλαβε τὸ κατὰ τῶν ὑπηκόων Γραικῶν ἐπικρεμάμενον ξίφος τοῦ Σουλτάνου. Καὶ ὁ μὲν Πατριάρχης λαβὼν τὴν διαταγὴν, ἐκέλευσε νὰ συνταχθῇ τὸ ἀπαιτούμενον γράμμα, ὁ δὲ Μέγας Διερμηνεὺς φέρει τὸ διάταγμα τῆς ἀμνηστείας καταρῶμενον μὲν τοὺς περὶ τὸν Ὑψηλάντην ἀποστάσας, ἀμνηστεῖον δὲ τοὺς ἄλλους ἐταιριστάς, ὅσοι ἐπανεέλθωσιν εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν ὑπακοήν.

Καὶ δὴ τῇ 23ῃ Μαρτίου (τῇ ε' Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν) συνελθόντων εἰς τὴν Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν ἀπάντων τῶν προκρίτων τοῦ γένους καὶ ἡγεμόνων, καὶ τῶν δύο

Διερμηνέων, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων καὶ Ἀρχιερέων, συμπαρόντος καὶ τοῦ Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων Πολυκάρπου, πρῶτον μὲν ἀναγινώσκεται τὸ Διάταγμα ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος Τουρκιστί, εἶτα δὲ καὶ Ἑλληνιστὶ ὑπ' Ἀρχιερέως, ἱσταμένου παρὰ τὸν θρόνον τοῦ Πατριάρχου. Μετὰ ταῦτα ἀναγινώσκεται τὸ διαταχθὲν ἀφοριστικὸν ἀφ' οὗ τοῦτο πρότερον ἐνώπιον πάντων ὑπεγράφει παρὰ τῶν δύο Πατριαρχῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἀρχιερέων ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης· καὶ ταῦτα ὑπέμεινεν ὁ Πατριάρχης πρὸς σωτηρίαν τῶν πολυπαθῶν ὑπηκόων, οἵτινες ἐκινδύνευον τῷ ὄντι νὰ πέσωσιν ἐν στόματι μαχαίρας. Ἦσαν δὲ παρόντες καὶ Τοῦρκοι Κρητικοί, γνωρίζοντες τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διὰ νὰ παρατηρήσωσιν, ἂν καὶ τ' ἄλλα τὰ παραγγελθέντα ἐγράφησαν ἀκριβῶς κατὰ τὴν διαταγὴν. Τότε διετάχθησαν καὶ τρεῖς Ἀρχιερεῖς ν' ἀπέλθωσι μετὰ ταταρέων εἰς τὰ ὑποπτα μέρη τοῦ Κράτους, δύο μὲν εἰς τὰς νήσους, ὁ δὲ τρίτος εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ κηρύξωσιν εἰρήνην καὶ ἀναγνώσωσι τότε διάταγμα τῆς ἀμνηστίας καὶ τὸ προειρημένον γράμμα καὶ ἐγκύκλιον Συνοδικὴν ἐπιστολὴν, νουθετοῦσαν τοὺς λαοὺς τὰ πρὸς εἰρήνην.

Περὶ δὲ τὸ ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου τοῦ Λαζάρου (Μαρτίου 31) ἔρχεται εἰς τὴν Πύλην ἡ ἀγγελία τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου ἐπειδὴ δὲ ὑπώπτευσεν ἡ Πύλη ὅτι καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπῆρχε πλῆθος Ἑταιριστῶν, προπαρασκευασμένων πρὸς ἐπανάστασιν,

προετοιμάσασα τὸν ἐλλιμενίζοντα στόλον καὶ στρατὸν
 Γενιτσάρων ἐτοίμων πρὸς σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν,
 ἠθέλησε νὰ δώσῃ ἀφορμὴν πρὸς ἔκρηξιν τῆς
 μελετωμένης ἐγχειρήσεως τῶν Ἑταιριστῶν. Καὶ δὴ
 περὶ ὄρθρον βαθὺν τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων
 (Ἀπριλίου α΄) ἐξελθόντες ἐκ τῶν Σχολείων
 (Μεδρεσέδων) σωροὶ τροφίμων σπουδαστῶν
 (σοφτάδων, ὡς οἴκοθεν κινηθέντων διὰ πολλὴν
 θεοβλάβειαν) συρρέουσι μετ' ἀλλαλαγμῶν εἰς τὴν τότε
 μικρὰν Ἐκκλησίαν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, καὶ
 πυρπολήσαντες καὶ κατασκάψαντες αὐτήν,
 ἐπανῆλθον εἰς τὰ οἰκεῖα. Ὁ δὲ Πατριάρχης κατ'
 ἐκείνην τὴν ὥραν διένειμε κατὰ τὸ σὺνηθες τὰ Βαΐα
 εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τις
 ἐλθὼν ἀνήγγειλεν αὐτῷ κρυφίως πρὸς οὓς τὸ
 συμβεβηκός. Αὐτὸς δὲ σιωπήσας, διένειμε πάλιν
 ἀταράχως τὰ Βαΐα. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἱερᾶς
 λειτουργίας ἀναβὰς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον μετὰ τῶν
 παρευρεθέντων Ἀρχιερέων κοινοποιεῖ πρὸς αὐτοὺς τὸ
 συμβὰν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνοι
 ἐξεστηκότες ἐπηρώτων, τί σημαίνει τοῦτο; «Ἀρχαὶ
 ὠδύνων καὶ ταῦτα (λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ Γρηγόριος) καὶ
 ἴσως ἤκει τὸ τέλος».

Μετ' οὐ πολὺ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν διαταγὴ νὰ στείλῃ εἰς
 τὴν Πύλην τὸν κατάλογον τῶν ἐν τῷ Φαναρίῳ
 κατοικούντων Γραικικῶν οἰκογενειῶν, τῶν τε ἄλλων
 καὶ τῶν ἀρχοντικῶν, ἀκριβῶς περιέχοντα τὸν ἀριθμὸν
 τῶν προσώπων καὶ ὄνομα καὶ πατρίδα ἐκάστου. Ὁ δὲ

Πατριάρχης ἀπεκρίθη, ὅτι τοιοῦτον κατάλογον δὲν ἔχει τὸ Πατριαρχεῖον. Ἔρχεται λοιπὸν καὶ Δευτέρα διαταγὴ νὰ δώσῃ δύο ἑφημερίους, οἵτινες θέλουν συνοδεύσει τρεῖς Γενιτσάρους (ὧν οἱ δύο ἦσαν Κρητικοὶ γνωρίζοντες τὰ Ἑλληνικά), διὰ νὰ δεικνύωσιν (οἱ ἑφημέριοι) εἰς αὐτοὺς τὰς οἰκίας τῶν ὑπηκόων, καὶ συνερχόμενοι μετ' αὐτῶν νὰ συγκαλῶσιν ὅλα τῆς οἰκογενείας τὰ μέλη ὁμοῦ καὶ τοὺς ὑπηρέτας, οἱ δὲ Τοῦρκοι νὰ κάμνωσι τὴν καταγραφὴν. Ἔδωκε λοιπὸν ὁ Πατριάρχης τοὺς ἑφημερίους καὶ ἐξῆλθον οἱ καταγραφεῖς εἰς τὴν διατεταγμένην καταμέτρησιν.

Τὸ δὲ πρωὶ τῆς Μεγάλης Δευτέρας (Ἀπριλίου 2) ἀποκεφαλίζεται πλησίον τῆς μεγάλης Πύλης τοῦ παλατίου (Μπαπ Χουμαῖοῦν) ὁ ἀοίδιμος καὶ φιλογενέστατος, καὶ δὴ καὶ ἔσχατος τῶν ἐξ ἡγεμονικῶν οἰκογενειῶν ἐκλεγομένων μεγάλων Διερμηνέων, Κωνσταντῖνος ὁ Μουρούζης. Ὡς δ' ἔμαθε καὶ τοῦτο ὁ Πατριάρχης ἐδάκρυσε καὶ διέταξεν, ἵνα τελεσθῇ ἐπ' ἐκκλησίας ἢ συνήθης νεκρώσιμος ἀκολουθία, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὰ μνημόσυνα τοῦ μακαρίτου, παραγγείλας πρὸς τοῦτοις καὶ νὰ ἀγοράσωσι παρὰ τοῦ δημίου τὸ πτῶμα καὶ θάψωσιν αὐτὸ διὰ νυκτός, ὅπου δυνηθῶσι. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐσφάγησαν ἢ ἐκρεμάσθησαν καὶ ἄλλοι τινες τῶν ἐπισήμων, ὅσοι μάλιστα κατήγοντο ἐκ τῆς Πελοποννήσου· καὶ ἄλλους δὲ ἀπέκτεινον τοὺς τυχόντας ὁδοῦ παρέργον. Συνῆγον δὲ καὶ τὰ ὅπλα, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἐν τῷ Βοσπόρῳ

χωρίων, ἀνασκάπτοντες καὶ τοὺς τάφους καὶ βασανίζοντες τοὺς ἐν ἡλικίᾳ.

Ἐκ δὲ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν οὐδεὶς οὐδαμοῦ ἠνοχλήθη. Τὰ σφάγια ταῦτα ἦσαν ὠρισμένα νὰ διαπράττωνται κατὰ μικρόν, ἀφ' οὗ πρῶτον θυσιασθῇ ὁ ἀρχιεπίσκοπος· καθότι ὑποπτεύοντο μήπως ἂν ἐπέπειπτε τὸ ξίφος· καὶ εἰς Κληρικούς, φοβηθεῖς τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Πατριάρχης κρυβῇ καὶ διαφύγῃ. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἥσυχος κατέβαινε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἤκουε τὴν ἀκολουθίαν τῶν συνήθων ἀγρυπνιῶν τῆς Μεγάλης ἐβδομάδος (ἐψάλλοντο δὲ τὸ πρωὶ, διότι τις τῶν Χριστιανῶν ἐτόλμα νὰ ἐξέλθῃ διὰ νυκτός;) καὶ πολλάκις ὁ αἰοίδιμος ἐπαναλάμβανε καθ' ἑαυτὸν τὴν ἀρχὴν τοῦ τροπαρίου ἐκείνου, «Ἴδου ὁ Νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός».

Τὸ δὲ πρωὶ τῆς μεγάλης Τετράδης πέμπεται διαταγὴ εἰς τὸν Πατριάρχην νὰ τηρῇ ὑπὸ φύλαξιν τὴν ἐν Φαναρίῳ τότε κάκεινην διαμένουσαν οἰκογένειαν τοῦ αἰοίδιμου Δημητρίου Μουρούζη (πατροθείου τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζη, μεγάλου κακείου Διερμηνέως γενομένου, καὶ ἀποκεφαλισθέντος ἐν Σούμλα τῷ 1812). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πατριάρχης ἀπεκρίθη, ὅτι φύλακας δὲν ἔχει, πλὴν τῶν δύο διατεταγμένων συνήθως Γενιτσάρων φρουρῶν τοῦ Πατριαρχείου, «Ἐστῶσαν καὶ καλόγηροι» ἀπεκρίθη ὁ κομίσας τὴν διαταγὴν· καὶ ἀπεστάλησαν δύο τῶν ἐφημερίων εἰς φύλαξιν τῆς εἰρημένης οἰκογένειας τοῦ Δημητρίου

Μουρούζη. Ὑπεδέχθη δὲ τούτους δακρύουσα (ὥς ἤκουσε τὴν αἰτίαν τῆς ἐλεύσεως αὐτῶν) ἡ μήτηρ τῆς οἰκογενείας, καὶ ἔδωκε πρὸς αὐτοὺς δωμάτια πρὸς ἀνάπαυσιν. Τῇ δὲ μεγάλη Πέμπτη τραπέζης εἰς αὐτοὺς πολυτελῶς παρατεθείσης, ἔφαγον οἱ φύλακες, καὶ ἔπιον, καὶ νυστάζαντες ἐκοιμήθησαν. Τότε ἡ οἰκογένεια εὐροῦσα καιρὸν διέφυγε μετημφιεσμένη, καὶ ἐμβᾶσα εἰς ἀκάτιον Τουρκικόν, τὸ ὁποῖον ἔτυχε παρὰ τὴν πρὸς τὸν αἰγιαλὸν θύραν τῆς παραλίου οἰκίας, διεπέρασεν εἰς Γαλατᾶν ἄγνωστος, κάκειθεν ἐπιβιβασθεῖσα εἰς πλοῖον ἀναχωροῦν εἰς Ὀδησσόν, διεσώθη εἰς ταύτην τὴν πόλιν μετὰ πολλοὺς κινδύνους. Ὡς δ' ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς οἰκίας, μόλις ὀλίγη παρῆλθεν ὥρα, καὶ ἦλθον ἑνοπλοὶ στρατιῶται νὰ τὴν ἀπαγάγωσιν εἰς τὴν φυλακὴν, τοὺς δὲ ἄρρενας αὐτῆς υἱοὺς εἰς τὴν καταδίκην. Ἐλθόντες δὲ οἱ στρατιῶται οὐδένα ἄλλον εὔρον, εἰμὴ τοὺς δύο φύλακας ἐφημερίους κοιμωμένους, καὶ τούτους παραλαμβάνοντες ἔσυρον εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἐκείνη δὲ τοὺς ἔστειλεν εἰς τὸ κατέργον^[22].

Κατὰ δὲ τὸ μέγα Σάββατον πέμπτεται διαταγὴ εἰς τὸν Πατριάρχην, ἵνα παραγγεῖλῃ εἰς τοὺς Χριστιανούς, ὥστε κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα νὰ συνέλθωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὸ θρήσκευμά των νὰ προσευχηθῶσι, καὶ ἔπειτα ν' ἀναχωρήσωσιν ἡσυχάζοντες ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια· χωρὶς νὰ περιέρχωνται εἰς τοὺς συνήθεις χαιρετισμούς, καὶ ἐγένετο οὕτως. Ὁ δὲ Πατριάρχης στραφεὶς πρὸς ἓνα

τῶν παρακαθημένων Ἀρχιερέων. Πληροῦται (λέγει) καὶ καθ' ἡμᾶς τὸ προφητικόν, «Καὶ αἱ ἐορταὶ αὐτῶν εἰς πένθος μεταστραφήσονται».

Περὶ δὲ τὸ δειλινὸν τοῦ Σαββάτου, τὰς δύο προλαβούσας ἡμέρας νῆστις διατελέσας καὶ λίαν ἐξασθενήσας, ἔλαβεν ὀλίγην καὶ λιτὴν τροφήν. Παρεκάθηντο δὲ καὶ τινες τῶν οἰκείων. Μεταξὺ δὲ λόγου ἐμπεσόντος περὶ τοῦ καρατομηθέντος ἀοιδίου Κ. Μουρούζη, στενάξας ἠρώτησε «ποῖον λέγουσιν ἡπιώτερον θάνατον, τὸν τῆς καρατομίας, ἢ τὸν τῆς ἀγχόνης;» Μηδενὸς δ' ἀποκριθέντος, ἐπισχὼν ὀλίγον πάλιν, ἐπανελάβε τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν. «Ἄλλ' ἐγὼ (εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν) δὲν γνωρίζω, ὥς μὴ δοκιμάσας μήτε τὸν ἕνα, μήτε τὸν ἄλλον». «Συνετῶς ἀπεκρίθης», εἶπεν ὁ Πατριάρχης. «Ἄλλ' ἐὰν ἐνθυμεῖσο τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρήσαντας, ὅτι καὶ ἐκατατομήθησαν καὶ μυρία βιαίων θανάτων ὑπέστησαν εἶδη, δὲν ἤθελες φρύσσει πάρα πολὺ τὸ τοιοῦτον (ἂν πότε συμβῇ ἀδίκως καὶ παρανόμως) ὥς μέγα τι κακόν. «Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοιοῦτον ἔχοντες προκείμενον νέφος μαρτύρων, τρέχωμεν δι' ὑπομονῆς τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν». Ἐκ δὲ τούτων φαίνεται ὁ μακάριος, ὅτι ἔβλεπεν ὅσον οὕτω παρόντα τὸν θάνατον αὐτοῦ. Τοῦτον δὲ προεῖπε καὶ συνομιλῶν μετ' ὀλίγον μετὰ τῶν ἐν τῇ Πατριαρχείᾳ τηρουμένων Σέρβων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἦλθε παρηγορῶν αὐτούς, ὅτι διασωθήσονται πάλιν πρὸς τὴν πατρίδα των ἀβλαβεῖς.

Ἦδη δὲ τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον αὐτοῦ κατὰ μόνας καὶ ἠγρύπνησε προσευχόμενος δι’ ὅλης σχεδὸν τῆς νυκτός.

Κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ἑσπέραν ὁ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς μετακαλέσας εἰς τὴν Πύλιν τὸν μετὰ τὴν κατατομίαν τοῦ Μουρούζη διορισθέντα Μέγαν Διερμηνέα Σταυράκην τὸν Ἀριστάρχην, παρήγγειλεν ἵνα λίαν πρωὶ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν καὶ λάβῃ τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς.

Τῇ ἐπαύριον (10 Ἀπριλίου) ἐπιστάσης τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης διὰ τε τὴν ἑορτὴν καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν Κυριακῆς τοῦ Σωτηρίου Πάσχα, κατέβη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Πατριάρχης· φρουρὰ δὲ τρισχιλίων στρατιωτῶν περιέζωσεν ἔξωθεν τὸ Πατριαρχεῖον. Αὐτὸς δὲ ὁ ἀοίδιμος τὴν ἱερὰν φορέσας στολὴν εἰσῆλθεν πρὸς τὴν θείαν λειτουργίαν. Ἐν ᾧ δὲ προσῆλθεν εἰς τὴν προσκομιδὴν παρετηρήθη, ὅτι πολὺ πλέον τοῦ συνήθους ἐβράδυνεν, ἢ δὲ βραδύτης προῆλθε, διότι ἐμνημόνευσεν ἐν τῇ Ἀγίᾳ προσκομιδῇ ἀπάντων τῶν γνωστῶν αὐτῷ κεκοιμημένων, καὶ φίλων καὶ μὴ φίλων, ὧν τὰ ὀνόματα διετήρει εἰς τὸ ἀμάραντον ὑπὸ τοῦ γήρως μνημονικόν του, καὶ αὐτῶν τῶν ἐν θλίψεσι καὶ περιστάσεσι παντοίαις κινδυνευόντων, εὐχόμενος ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως αὐτῶν. Ὅταν δὲ οἱ χοροὶ ἔψαλλον τὸ «Ἀγαπήσω σε Κύριε, ἡ ἰσχὺς μου», ὁ

Πατριάρχης μετὰ δακρύων ἡσπάζετο τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν τοὺς Ἀρχιερεῖς.

Μετὰ τὴν λειτουργίαν ἀνέβη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον μετὰ τῶν συλλειτουργησάντων Ἀρχιερεῶν, μεθ' ὧν καὶ ἀπενήστησε, λαβὼν τὸν συνήθως διδόμενον ζωμόν. Μετ' ὀλίγας δὲ στιγμὰς σιωπηλὰς, ἀνεχώρησαν κἀκεῖνοι περίλυποι, καὶ αὐτός, ὡσαύτως ἔχων, μετέβη εἰς τὸ μικρὸν αὐτοῦ δωμάτιον. Τότε προσελθὼν τις τῶν οἰκείων, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὡς πρᾶγμα βέβαιον μαθὼν, «ὅτι ἡ πρὸ μικροῦ ψυθιρισθεῖσα ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχει ἀληθής· ἐβεβαίωσε δὲ ταύτην πλοῖον Ἑπτανήσιον, χθὲς ἐλθὼν ἐκ Πελοποννήσου. Καὶ τώρα (εἶπε) τί ἔχει νὰ γίνη;». Ὁ δὲ Πατριάρχης ἀσκαρδαμυκτὶ πρὸς αὐτὸν ἀποβλέψας. «Καὶ τώρα (λέγει) καὶ πάντοτε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω», καὶ πλαγιάσας τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ προσκεφάλαιον ἡσύχαζε.

Μετὰ ταῦτα περὶ τὴν 10 ὥραν μεσημβρίας, τραπέζης ἡτοιμασθείσης καὶ τοῦ Πατριάρχου μόλις ἀνακληθέντος, εἷς τῶν Διακόνων, ἰδὼν τὸν Μέγαν Διερμηνέα εἰσερχόμενον εἰς τὸ προαύλιον, ἀναγγέλλει ὅτι ὁ Μέγας Διερμηνεὺς ἔρχεται^[23].

Ὁ δὲ Πατριάρχης ὑπολαβὼν, ὅτι ἔρχεται πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, περιέμενεν ἀναστάς. Ἐν δὲ τούτῳ ἕτερος Διάκονος προσελθὼν ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ Διερμηνεὺς διὰ τῆς ἐτέρας κλίμακος ἀνέβη ἐπάνω εἰς

τὸ μέγα Συνοδικόν, καὶ ὁ γηραιὸς ἐβάδιζεν ὡς ἀναβησόμενος καὶ αὐτὸς ἐκεῖ κατόπιν τοῦ ἀρχιδιακόνου, προπορευθέντος, ἵνα ἀναγγεῖλῃ τοῦτο εἰς τὸν Μέγαν Διερμηνέα. Οὗτος δὲ συγκρύψας τὸ δάκρυον. «Πρόλαβε (λέγει) καὶ εἶπε τῇ Παναγιώτητί του, ὅτι τὸν παρακαλῶ νὰ λάβῃ μικρὰν ἀνοχήν, καὶ ἐγὼ μετ' ὀλίγον θέλω ἔλθει εἰς συνέντευξιν αὐτοῦ». (Τοῦτο δὲ εἶπε λόγῳ μόνον ἀπλῶς, ἢ τί καλὸν εἶχε ν' ἀναγγεῖλῃ;) Καὶ ὁ γέρων ἀκούσας ἡσύχαζεν. Ὁ δὲ Διερμηνεὺς μεταπεμπάμενος τὸ τάχος ἓνα τῶν περιοίκων Ἀρχιερέων, παρήγγειλε νὰ συμπαραλάβῃ καὶ τοὺς ἄλλους, τοὺς ἐν Φαναρίῳ κατοικοῦντας Ἀρχιερεῖς, καὶ νὰ συνέλθωσι τάχιστα· καὶ οὗτοι μὲν συνήρχοντο.

Μετ' ὀλίγην δὲ ὥραν ἔρχονται εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ὁ τε Κεσσεδάρης τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ὁ Τζαουσλὰ Ἐμινῆς· καὶ οὗτος μὲν διηυθνήθη εἰς τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἦν ὁ Μέγας Διερμηνεὺς, ἐκεῖνος δὲ εἰς τὸ τοῦ Πατριάρχου. Ἀντὶ λοιπὸν τοῦ Διερμηνεῶς, ὃν περιέμενεν, ἰδὼν τοῦτον ὁ γέρων ἡλλοιώθη τὸ πρόσωπον. Διέταξε δὲ πάραυτα νὰ φέρωσι τὰ συνήθη δείγματα τῆς ὑποδοχῆς, ἀλλ' ὁ Μουσουλμάνος ἀπεποιήθη νὰ δεχθῇ τι τούτων, εἰπὼν, ὅτι περιμένει αὐτὸν (τὸν Πατριάρχην), διὰ νὰ τὸν συνοδεύσῃ εἰς τόπον, ὅπου διετάχθη. Τοῦτο ἀκούσας ὁ ἀοίδιμος ἐγείρεται παρευθύς, καὶ φορεῖ τὸ ῥάσον του καὶ ἐπανωκαλύμμαυχον, καὶ λαβὼν τὴν ῥάβδον ἀκολουθεῖ τὸν Μουσουλμάνον. Καταβαίνων δὲ τὴν

κλίμακα λέγει εἰς τὸν δευτερεύοντα ἀνεψιὸν του, ἵνα παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ ὀλίγα χρήματα (διὰ τοὺς θυρωροὺς καὶ ραβδούκους, ὡς ἔθος ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν μεγιστάνων) καὶ τὸν ἀκολουθήσῃ.

Ὁ Κεσσεδάρης ὠδήγησε τὸν ἀοίδιμον εἰς τὸ κατὰ τὸ Βυζάντιον λεγόμενον Παράλιον Ἐξώστεγον (Γιαλὶ Κιόσκι)· κατέκειθεν εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ παλατίου, ὅπου κεῖται ἡ περιοχή τῶν οἰκημάτων (νταγερές) τοῦ Ἀρχικηπουροῦ (Βοσταντζίμπαση). Οὗτος βλέπων τὸν μετ' ὀλίγον μαρτυρήσοντα πρεσβύτην παρηγόρησεν αὐτὸν διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου ἔκπτωσιν, λέγων ὅτι ὁ Σουλτάνος ὁ τρεῖς αὐτὸν ἀναβιβάσας εἰς τὴν Πατριαρχεῖαν, ἐκεῖνος θέλει καὶ πάλιν γρήγορα τὸν ἀναβιβάσῃ. Διέμεινε δ' αὐτόθι τόσον χρόνον, ὅσον οἱ ἐπιστατοῦντες ἐνόμιζον ἱκανὸν πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πατριάρχου. Ἐν δὲ τῷ μεταξύ τινες προσελθόντες ἐπηρώτων αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς τίνες οἱ τῆς ἀποστασίας ἀρχηγοί· ὁ δὲ γέρων ἐσιώπα. Καὶ τινες ἐβασάνισαν αὐτὸν προσπεσόντες· οἱ δὲ καὶ πρὸς ἄρνησιν τῆς πίστεως προσεκάλουν. Ὁ δὲ Ἱερομάρτυς «μάτην, εἶπεν, κοπιάζετε· ὁ Πατριάρχης τῶν Χριστιανῶν ἀποθνήσκει Χριστιανός».

Μετ' ὀλίγον ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν ἀοίδιμον ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς, καὶ τὸν εἶπεν, ὅτι ἔχει διαταγὴν νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον.

Κατέβησαν λοιπὸν διὰ τοῦ Παραλίου Ἐξωστέγου (Γιαλὶ-Κιόσκι) εἰς τὴν παραλίαν ὅπου ἦν προητοιμασμένος πολὺς ἀριθμὸς τρικώπων ἀκατίων, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων εἰσήρχοντο ἀνὰ 4 ἢ 5 σωματοφύλακες. Τότε διατάσσονται νὰ χωρισθῶσιν ἐπ' αὐτοῦ οἱ παρακολουθήσαντες οἰκεῖοι· κἀκεῖνοι πενθοῦντες καὶ δακρύνοντες κρουνηδὸν κατησπάσθησαν τὴν δεξιὰν τοῦ πατρός, καὶ αὐτὸς εὐλόγησεν αὐτούς, καὶ εὐθέως ἐμβιβάσεται εἰς τὸ διωρισμένον δι' αὐτὸν ἀκάτιον. Εἰσῆλθε δ' ἐν αὐτῷ συνάμα καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Στρεβλώσεων (Κοτσιμπασης), καὶ εὐθὺς περιεκύκλωσαν τὸ θήραμα τὰ φέροντα τοὺς σωματοφύλακας ἀκάτια, τὰ δὲ καὶ προῆγον, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ φρουράρχου, καὶ ἀπάγεται εἰς τὸν τεταγμένον τόπον τοῦ μαρτυρίου. Ὅτε δὲ ἔφθασε παρὰ τὴν ἀποβάθραν τοῦ Φαναρίου, ἰδὼν ὁ Πατριάρχης ἀθρόαν πληθὺν Ὀθωμανῶν συνηγμένην ἐπὶ τῆς πλατείας (ὅπου πολλάκις κατατομοῦσι τοὺς καταδίκους) εἶπέ τι (ἴσως τὸ τοῦ Ψαλμοῦ «Ὁξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἷμα»). «Τί σὺ λέγεις;» (ἠρώτησεν ὁ σύμπλους ὁ καλός). Ὁ δὲ Πατριάρχης ἔδειξε τὸ πλῆθος. Κἀκεῖνος (φοβηθεὶς μήπως ὑπὸ φόβου πρὸ τῆς τιμωρίας ἀποθάνῃ). «Ἄλλ' οὗτοι λέγει) δὲν στέκουσι διὰ σὲ συνηγμένοι».

Ἐξελθὼν δὲ τοῦ ἀκατίου καὶ ὀλίγα βήματα προχωρήσας, ἔκλινε τὰ γόνατα καὶ τὴν κεφαλὴν (ἔτοιμον πρὸς ἀποτομήν), ὁ δὲ Στρεβλωτάρχης πλήξας αὐτὸν διὰ τοῦ ποδός, «Ἀνάστα, (εἶπε) βάδιζε», καὶ

σαλευόμενον πρὸς ἀνέγερσιν ἐβοήθησε προτείνας τὴν χεῖρα. Ὀλίγα δὲ βήματα προχωρήσαντος, εἰσῆλθον εἰς τὴν πύλην τοῦ Φαναρίου, ὅπου ἴστατο καὶ ὁ φρούραρχος προελθὼν, καὶ φθάνει πρὸς αὐτὸν ἀγγελία ἐκ τοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος Πατριαρχείου, ὅτι ἡ ἐκλογή τοῦ νέου Πατριάρχου δὲν ἦν εἰσέτι πεπεραιωμένη καὶ νὰ ἀναβληθῇ πρὸς ὀλίγον ἢ ἐκτέλεσις τῆς τιμωρίας. Αὐτοῦ λοιπὸν ἐκράτησεν ἐπὶ μικρὸν τὸν μέγαν τῆς εὐσεβείας ἀθλητὴν· καὶ πάλιν ἐβάδιζον. Ὡς δὲ ἦλθον πρὸς τὸ ἄναντες λιθόστρωτον τῆς εἰς τὰ Πατριαρχεῖα φερούσης λεοφόρου, μηκέτι δυνάμενον περιπατεῖν τὸν γηραιόν, προσελθόντες δύο τῶν συνοδευόντων σωματοφυλάκων, ἐκράτουν αὐτὸν ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων, ἕως ἀνέβησαν μέχρι τῶν προπυλαίων, ὅπου ἴστανται θύραι τρεῖς, μία μὲν δεξιόθεν ἀναβαίνοντος, ἥτις ἄγει εἰς τὴν περιοχὴν τῶν δωματίων τῶν Πατριαρχικῶν, ἑτέρα δ' ἀριστερόθεν ἢ φέρουσα εἰς τὴν εὐρύχωρον αὐλὴν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ μέση τέλος ἡ τῶν οἰκημάτων τῶν κληρικῶν. Ταύτης ἔμπροσθεν ὑπῆρχε διατεταγμένον νὰ θυσιασθῇ ὁ Μέγας Ἀρχιερεὺς πρὸς ἀτίμωσιν καὶ κατασχύνην ἔνθεν μὲν τῶν κατὰ καιροὺς Πατριαρχῶν, ἑτέρωθεν δὲ τῶν ἐκκλησιαζομένων Χριστιανῶν, ὡς ἐνόμιζον οἱ φονεῖς! Ἀγνοοῦντες, ὅτι προσφυέστερον καὶ λαμπρότερον τόπον τῆς αἰοδίμου τελειώσεως τοῦ Πατριάρχου δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκλέξωσιν. «Ἐξω τῆς πύλης» τοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἔξω τῆς πύλης τοῦ περιβόλου τῆς Ἐκκλησίας ἔπρεπε

νὰ πάθῃ ὁ Πατριάρχης πρὸς καύχημα τῆς πίστεως καὶ παράδειγμα καρτερίας μαρτυρικῆς ἀνεπίληστον καὶ ἀείμνηστον καὶ διὰ τοὺς Πατριάρχας καὶ διὰ τοὺς ἄλλους Χριστιανούς.

Αὐτοῦ λοιπὸν κατὰ πρῶτον ἔστησαν, ὡς σφάγιον πρὸ τοῦ βωμοῦ, κρατήσαντες πρὸς ὀλίγον ὃν προεθυμοῦντο νὰ κρεμάσωσιν ὡς μαθητὴν τοῦ κρεμασθέντος ἐπὶ Ξύλου. Ἔως δὲ νὰ ἐτοιμάσωσιν οἱ δῆμιοι τὰ πρὸς ἀγκώνην, παρέκλινον αὐτὸν πρὸς τὸ πλησίον οἰκημάτιον τῶν ραβδούχων, καὶ μετ' ὀλίγην ὥραν ἐξαγαγόντες παρέδωκαν τοῖς παρισταμένοις δημίοις· καὶ οὗτοι ἐπιπεσόντες ἔσυρον πρὸς τὴν κρεμάστραν. Ἐν δὲ τούτῳ πίπτει τὸ κάλυμμα τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ κεφαλῆς (οἶονεὶ παραχωροῦν εἰς τὸν ἀμάραντον στέφανον τοῦ μαρτυρίου), καὶ ὁ φρούραρχος διέταξεν εὐθὺς νὰ ἐπιτεθῇ πάλιν τὸ καλυμμαύχιον (ἵνα τάχα ἐν ὁλοκλήρῳ τῷ σχήματι παραδειγματισθῇ κρεμάμενος οὗτος ὁ κακοῦργος!) Καὶ οὕτω τέλειον καὶ κατὰ σχῆμα φέρουσι τὸ τέλειον θῦμα τοῦ μαρτυρίου πρὸ τῷ τῆς ἀγκώνης σχοινίῳ, ὅπερ εἶχον ἐξηρητημένον ἀπὸ ξύλων παχέων ὑπεράνω της μέσης θύρας πρὸς τὸ γείσωμα τοῦ τοίχου ἰσχυρῶς ἐμπεπηγμένον. Ὁ δὲ Πατριάρχης, ἐκτείνας τὰς μὲν χεῖρας εἰς εὐλογίαν τοῦ Ὁρθοδόξου πληρώματος, τὰ δὲ ὄμματα εἰς οὐρανόν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, (ἀνεβόησε), δέξαι τὸ πνεῦμα μου· καὶ δεξάμενος τὴν ἀγκώνην, ἀπέστη νικηφόρος εἰς τὴν ἐν οὐρανοῖς θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων, ζήσας

ἐπὶ γῆς ἔτη ἕξ καὶ ἑβδομήκοντα. Καὶ πάραυτα προσελθὼν ὁ Φρούραρχος, ἔτι ἀσπαίροντος τοῦ νεκροῦ, ἀνήρτησεν ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τῆς καταδίκης λέγουσαν, ὅτι «Οὗτος ὁ ἀποστάτης πρωταίτιος ἐγένετο καὶ συμμέτοχος καὶ συμπατριῶτης τῶν ἐπαναστατῶν»^[24]. καὶ τοῦτο πράξας, ἀνεχώρησε σοβαρῶς ὁ θανατουργός· διεσκεδάζετο δὲ καὶ ὁ πολὺς ὄχλος τῶν Ὁθωμανῶν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ βλασφημοῦντες, καὶ καταρώμενοι «ὄν εὐλόγησεν ὁ Κύριος».

Κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν ὥραν, καθ' ἣν ἐξετελεῖτο ἡ δραματικὴ αὕτη σκηνή, μόλις ἤδη περαιωθείσης ἄνω ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τῆς τοῦ νέου Πατριάρχου ἐκλογῆς (Εὐγενίου τοῦ ἀπὸ Πισσιδίας, ἄκοντος καὶ δακρυόντος ἐπινεύσαντος)· ἐν ᾧ συνέχαιρον αὐτῷ οἱ παρόντες Ἀρχιερεῖς καὶ κληρικοί, καὶ ὅσοι συνῆλθον τῶν κοσμικῶν, ἐξαίφνης ἀκούεται φωνὴ «Ἐκρέμασαν τὸν Πατριάρχην»· καὶ πάντες ἔντρομοι ἀναστάντες, ἡρώτων, ἐμάνθανον, ἔφρισσον, ἐκόπτοντο, καὶ ἦν θρῆνος καὶ κλαυθμὸς πολὺς. Δὲν ἐγνώριζον δὲ καὶ τὰ λοιπὰ θύματα τῶν Ἀρχιερέων, ὅσα κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς ἄλλα μέρη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτελείωσαν μετὰ τοῦ Πατριάρχου τὴν αὐτὴν τοῦ μαρτυρίου ὁδόν^[25].

Τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἱερομάρτυρος Πατριάρχου ἔμενεν ἀνηρτημένον δι' ὅλων τριῶν ἡμερῶν, τηρουμένων ὑπὸ φυλάκων. Ὅθεν καίτοι σπουδάσας παντοιοτρόπως νὰ

τὸ ἐξαγοράσῃ διὰ μεγάλης ποσότητος χρημάτων πρὸς ἐνταφιασμὸν ὁ τῆς Πατριαρχίας διάδοχος μακαρίτης Εὐγένιος, μάτην ἐκοπίασε· καθότι εἶχον διατάξει οἱ Τοῦρκοι νὰ ριφθῇ τὸ σῶμα εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ νὰ γίνῃ ἄφαντον. Ἦγνόουν δέ, ὅτι οὕτως ἐπλήρουν τὸ νεῦμα τῆς Θείας βουλῆς, ἥτις διὰ θαλάσσης ἔμελλε νὰ πέμψῃ τὸ ἡτιμωμένον ἐκεῖνο λείψανον εἰς ἄλλην χώραν εὐδαίμονα καὶ Χριστιανικὴν, ἵνα κηδευθῇ ἐνδόξως καὶ ὀσίως καὶ βασιλικῶς.

Ἔτι δὲ κρεμαμένου, συνήρχοντο καθ' ἡμέραν πλῆθος Ὀθωμανῶν πρὸς τὴν θέαν αὐτοῦ· οὐδ' ἔμεινεν οὐδεὶς σχεδὸν τῶν ἐν τῇ Πόλει Ὀθωμανῶν, ὅστις δὲν ὑπῆγε νὰ τὸ θεωρήσῃ αὐτοψεί· καὶ πολλοὶ τούτων ἀναγινώσκοντες τὸ τῆς καταδίκης ἔγγραφον, ἔλεγον, ὅτι, ἐὰν τὰ περιεχόμενά εἰσιν ἀληθῆ, δικαίως ἔπαθεν· ἄλλως δέ, οὐαὶ εἰς τοὺς καταδικάσαντας αὐτόν, οἵτινες θὰ δώσουσι λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ἐκ δὲ τῶν ἐρχομένων Τουρκισσῶν γραῖδιά τινα, κρατοῦντα ῥαβδίον διὰ τὸ γῆρας, πλησιάζοντα ἐρῥάβδιζον τὸν νεκρόν. Καὶ ὁ Σουλτάνος αὐτός, μετημφιεσμένος παρῆλθεν ἀπὸ μακρόθεν, ἵνα τοῦτον ἴδῃ ἐκ τοῦ διαβατικοῦ. Ὁ δὲ τότε Μέγας Βεζύρης, Βεντερλῆς Ἀλῆ-Πασᾶς^[26] καὶ ἔστη, διελθὼν ἐπισήμως ἔφιππος, καὶ θεωρήσας τὸν νεκρὸν σκυθρωπός, ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν ἐπειπών, ὦ τῆς ἀδικίας!

Τῶν δὲ Χριστιανῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐντὸς τοῦ τείχους, οὐδεὶς ἐφαίνετο καθ' ὁδόν, ἀλλ' ἕμενον ἕκαστος εἰς

τὰς οἰκίας αὐτῶν ὑπὸ φόβου, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. Μόνοι οἱ τότε Κατόλικοι τοῦ Γαλατᾶ ἐπέχαιρον εἰς τὴν τοσαύτην τῆς Ἐκκλησίας συμφορὰν, καὶ οἱ φράτορες αὐτῶν, ἔψαλλον τὸ Te Deum (Δοξολογίαν), ὡς ἔμαθον, ὅτι ἐκρεμάσθη ὁ Πατριάρχης τῶν Γραικῶν!

Τὴν τρίτην ἀπὸ τῆς ἀπαγχονίσεως ἡμέραν ἐπανῆλθον εἰς τὸν ἱερὸν νεκρὸν οἱ δῆμιοι, ἐπαγόμενοι κατόπιν εἴκοσιν Ἑβραίους, τοὺς μυσαρωτάτους, οἵτινες ἀνέμενον μὲ γυμνοὺς βραχίονας, ἔτοιμοι καὶ πρόθυμοι νὰ ἐκτελέσωσιν ὅτι ἂν διαταχῶσιν. Οἱ δὲ δῆμιοι, καταβιβάσαντες τὸν ἱερὸν νεκρὸν ἀπὸ τῆς ἀγκόνης, ἐξεγύμνωσαν ἀπὸ τῶν ἱματίων, ἀφήσαντες μόνον τὸ ἐσώβρακον, καὶ ἔπειτα λέγουσι πρὸς τοὺς Ἑβραίους· ἔλθετε, λάβετε τὸν ἐβδελυγμένον τοῦτον κύνα, καὶ σύροντές τον, ρίψατε εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης. Καὶ οὗτοι, πιάσαντες τὸ ἐκ τοῦ λαιμοῦ προσδεδεμένον σχοινίον τῆς ἀγκόνης, ἔσυρον τὸν νεκρὸν, ἕως ὅτου ἔφερον εἰς τὴν ἀποβάθραν τοῦ Φαναρίου κράζοντες καὶ λέγοντες, «Ταῦτα πάσχουσιν οἱ ἀποστᾶται ἐχθροὶ τοῦ Σουλτάνου». Καὶ αὐτοῦ προσθέσαντες πέτραν εὐμεγέθη εἰς τὸ σχοινίον ἐμβάλλουσι τὸ πολὺαθλον σῶμα εἰς ἀκάτιον, καὶ ἀπαγάγοντες ἔρριψαν αὐτὸ εἰς τὸ μέσον του Κερατίου Κόλπου, καὶ ὑπέστρεψαν. Ὁ δὲ νέος Πατριάρχης Εὐγένιος κατέβη δακρυρρόων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐτέλεσε τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν μετὰ τῶν παρατυχόντων Ἀρχιερέων καὶ Κληρικῶν.

Ὁ δὲ τοῦ Ἱερομάρτυρος νεκρός, ὡς ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, ἔγεινεν ἄφαντος· ἀλλ' ἔπειτα ἀνέδυσεν, συνεπιφέρων παρασυρόμενον τὸ σχοινίον, καὶ φερόμενος ὑπὸ τῶν κυμάτων τῆδε κακεῖσε, ἕως οὗ περὶ τὸ ἑσπέρας (τῇ 16ῃ Ἀπριλίου) προσελθὼν ἐκολλήθη πρὸς πλάγια τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου μείναντος εἰς τὸν λιμένα Ἑλληνικοῦ πλοίου, φέροντος σημαίαν Ῥωσικὴν, (πάντα δὲ τ' ἄλλα τὰ ἐλλιμενιζόμενα ἦσαν ἄλλων Εὐρωπαίων ἐθνῶν), καὶ τοῦτο ὑπῆρχεν ἑτοιμον νὰ ἀναπλεύσῃ εἰς Ὀδησσόν. Ὁ δὲ τοῦ πλοίου τούτου πλοίαρχος ὀνομάζετο Μαρῆς (Μαρῖνος), Σκλάβος τὸ ἐπώνυμον, τὴν πατρίδα Κεφαλλήν. Εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ πλοῖον εἶχε καταφύγει καὶ ὁ πρωτοσύγγελος τοῦ Ἱερομάρτυρος, εὐθὺς μετὰ τὴν φρικτὴν τῆς ἀπαγχονίσεως ἡμέραν διαφυγὼν τὸν κίνδυνον. Ὁ γοῦν πλοίαρχος, ὡς εἶδεν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τὸν νεκρόν, ἱερατικὸν τὸ εἶδος, πάλλευκον τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ ὀλίγον γένειον, ἐσεβάσθη τὸν πρόσφυγα γυμνὸν καὶ ἄταφον νεκρόν. Βλέπων δὲ καὶ τὸ σχοινίον, ὑπώπτευσεν, μήπως ἦν κανεῖς ἐκ τῶν κρεμασθέντων Ἀρχιερέων, ἣ καὶ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης (τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζεν ἐκ τοῦ πλησίου). Καὶ εὐθὺς κράζει τὸν Πρωτοσύγκελον, καὶ τὸν ἐρωτᾷ, «ἂν γνωρίζῃ τὸν νεκρόν». Ἐκεῖνος δέ, μόλις ἰδὼν, ἀνέκραξεν· «Ὁ Πατριάρχης μου, ὁ Πατριάρχης· καὶ ἐθρήνει γοερῶς. Ὁ δὲ εὐσεβὴς πλοίαρχος, «σιῶπα, τῷ λέγει, μὴ κλαίῃς· τὸν λαμβάνομεν καὶ αὐτὸν συνταξιδιώτην». Καὶ ἅμα νυκτὸς ἀπελθούσης, ἀνεβίβασεν τὸ ἱερὸν λείψανον εἰς

τὸ πλοῖον καὶ περιτυλίξας εἰς σινδόνα, κατεβίβασεν εἰς τὰ κάτω τοῦ πλοίου ἐπὶ τοῦ ἔρματος (σαβούρας), καὶ τῇ ἐπαύριον εὐθύς, ὀρθροῦ βαθέος, ἔχων ἔτοιμα τὰ ἀναγκαῖα ναυτιλιακὰ ἔγγραφα, ἐξέπλευσε διὰ τὴν Ὀδησσόν, φορτίον φέρων ὀλίγον καὶ τιμαλφέστατον.

Ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐπικρατοῦντας ἐναντίους ἀνέμους μόλις μετὰ πλοῦν εἰκοσιτεσσάρων ἡμερῶν προσωρμίσθη ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς Σκλάβος εἰς τὸν λιμένα τῆς Ὀδησσοῦ, φέρων ἐν τῷ πλοίῳ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατριάρχου, ὁποῖον αὐτὸν παρέλαβε (καὶ ὁποῖος, καὶ εἰς τὴν τριήμερον κρεμάθραν διετηρήθη), ἄσηπτον, ἀκέραιον καὶ κατὰ πάντα ἀλώβητον. Καὶ πάραυτα εἰδοποιήθη περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἱεροῦ λειψάνου ὁ θεοσέβαστος καὶ φιλέλλην Κόμης Ἀλέξανδρος Θεοδωρίδης ὁ Λανζερὼν (γενικὸς ὢν τότε Διοικητὴς τῆς μικρᾶς Ῥωσσίας), ὅστις καταβὰς εὐθύς εἰς τὸν λιμένα, μετεκάλεσε πάντας τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν ἐν Ὀδησσῷ σεσσωσμένων Κωνσταντινουπολιτῶν, καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, ὅσοι ἐκ τοῦ πλησίου ἐγνώριζον τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον καὶ ἐξ αὐτῶν δέ τινας τῶν ἐκ Σταυροδρομίου Κατολίκων, τοὺς γνωρινωτέρους, (ἵνα καὶ αὐτοί, γνωρίσαντες, συνομολογήσωσι). Καὶ συναθροισθέντες, ὡς εἶδον τὸν νεκρὸν προκείμενον ἐπὶ τῆς παραλίας δακρύνοντες ἀνεκάλουν τὸν κοινὸν τῶν Ὁρθοδόξων πατέρα, καὶ τοῦτον αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι πάντες συνωμολόγουν. Γράφεται λοιπὸν αὐτίκα μαρτυρικὴ ἔκθεσις, πάντων ἰδίαις χερσὶν ἐνσφραγίστως ὑπογραφέντων, καὶ πέμπει τὸ γράμμα

αὐθημερὸν ὁ Λανζερὼν, εἰς Πετρούπολιν δι' ἐκτάκτου ταχυδρόμου, ἀναγγέλλων τὸ πρᾶγμα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, τὸ δὲ λείψανον μετεκομίσθη ἐκ τοῦ λιμένος εἰς τὸ λοιμοκαθαρτήριον (κατὰ τὸ σῶνηθες), καὶ ἐμβληθὲν ἐντὸς καθαροῦ κιβωτίου ἀπετέθη εἰς τόπον ἐπίσημον, ὅπου δι' ὅλου τοῦ ἡμερονυκτίου ἔκαιον λαμπάδας, καὶ δύο ἱερεῖς, ἐξ ὑπαλλαγῆς παριστάμενοι, ἀνεγίνωσκον νυκτὸς καὶ ἡμέρας τὸ Εὐαγγέλιον.

Ὁ δὲ αἰίδιμος Αὐτοκράτωρ, πληροφορηθεὶς τὴν ἀγγελίαν, ἐδάκρυσε, καὶ διέταξεν εὐθὺς μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀξιόχρεων τὴν κηδεῖαν τοῦ κοινοῦ τῶν Ὁρθοδόξων Πατρὸς, καὶ δώροις βασιλικοῖς ἐτίμησε τὸ λείψανον, πέμψας ἱερὰν στολὴν ὀλόχρυσον Πατριαρχικὴν, καὶ Μίτραν πολυτιμοτάτην, καὶ ἐγκόλπιον ἀδαμαντοκόλλητον, ἅτινα, κομισθέντα διὰ τοῦ ταχυδρόμου, περιέβαλον οἱ ἱερεῖς τὸν νεκρὸν, καὶ μετέθησαν αὐτὸν εἰς λάρνακα πολύτιμον, ἑτοιμον εἰς ἐκφορὰν πρὸς κηδεῖαν, ἣτις ἐγένετο κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον.

Ἄμα τῇ πρωΐᾳ τῆς 17 Ἰουνίου (1821) ἤρχισαν νὰ σημαίνωσιν οἱ κώδωνες τῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ παρευθὺς ὁ Κόμης Λανζερὼν, καὶ πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ Ἀρχαὶ ἀπῆλθον εἰς τὴν ἔξω τοῦ λοιμοκαθαρηρίου αὐλὴν, ὅπου ἔκειτο ὑψηλὴ ἡ λάρναξ τοῦ νεκροῦ, περιεστοιχισμένη ὑπὸ ἱερέων καὶ λαμπάδων καὶ θυμιατῶν εὐωδῶν. Ἀκολουθῶς ἦλθεν ὁ

ιερός κληρὸς μετὰ τριῶν Ἀρχιερέων, τοῦ Δρύστρας Κυρίλλου, τοῦ Εἰρηνουπόλεως Γρηγορίου, καὶ τοῦ Βενδερίου καὶ Ἀκερμανίου Γρηγορίου. Καὶ ψαλλέντος τοῦ Τρισαγίου, ἐπάραντες οἱ ἱερεῖς τὴν λάρνακα ἀπέθηκαν ἐφ' ἀμάξης, καὶ εὐθὺς ἤρχισαν οἱ κώδωνες ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως νὰ σημαίνωσιν συντονώτερον τὸ πένθιμον. Συγχρόνως δὲ καὶ ὅλα τὰ ἐν τῷ λιμένι τῆς Ὀδησοῦ βασιλικά καὶ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔχοντα τὰς σημαίας ἀναπεπταμένας κατὰ τὸν πένθιμον τρόπον, ἤρχισαν τὸν κανονοβολισμόν· καὶ τὰ μὲν βασιλικά ἐκανονοβόλησαν ἀνὰ 101, ὁμοίως καὶ τὸ φρούριον τῆς ξηρᾶς, τὰ δὲ ἐμπορικὰ πλοῖα ἀνὰ 51. Ἐν δὲ τούτῳ ἤρξατο τῆς πορείας ἡ ἐκφορὰ κατὰ τὴν ἐξῆς ἀκολουθίαν.

Πρῶτος προεπορεύετο μέγας ἀργυροχρυσὸς Σταυρὸς, μετὰ φαναρίων πολυφώτων ὑψηλῶν, φερομένων ὑπ' ἀναγνωστῶν στιχαροφορούντων· κατόπιν ἠκολούθουν αἱ σημαῖαι τῶν Ἐκκλησιῶν· ἐφεξῆς τέσσαρες Διάκονοι ἐβάσταζον τὸ πτῶμα (σκέπασμα) τῆς λάρνακος, καὶ τούτων κατόπιν ἄλλος Διάκονος ἐκράτει ὑψηλὴν τὴν ἱερατικὴν ράβδον, καὶ δύο ἄλλοι πλησίον ἔφερον ἐπὶ χρυσῶν προσκεφαλαίων, ὁ μὲν τὸν ἱερὸν μανδύαν ὁ δὲ τὸ ἀρχιερατικὸν ἐγκόλπιον· κατόπιν ἐβάδιζον οἱ ψάλται τῆς Ἐκκλησίας μεθ' ὅλου τοῦ χοροῦ ψάλλοντες τὸ νεκρώσιμον, εἶτα ἀργυροῦν διβάμβουλον (κηροπήγιον) φέρον λαμπάδα ὑψηλὴν, καὶ ἐξῆς ὁ ἱερὸς κληρὸς· πρῶτον οἱ Μοναχοὶ εἶτα οἱ

Ἱεροδιάκονοι καὶ μετέπειτα οἱ Ἱερεῖς καὶ Ἀρχιμανδρίται, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ τρεῖς Ἀρχιερεῖς, προπορευομένων Διακόνων φερόντων δικηροτρίκηρα καὶ θυμιατήρια, κατόπιν δὲ τῶν Ἀρχιερέων ἐπηκολούθει ἡ λάρναξ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου ἐφ' ἀμάξης ἐλκομένης ὑπὸ ἵππων ἐξ μελανοσκεπῶν, οὓς ἐκράτουν ἐξ ἵπποκόμοι μελανοφόροι. Πρὸς δὲ τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς ἀμάξης ἴσταντο τέσσαρες Διάκονοι, κρατοῦντες θυμιατήρια καὶ θυμιάζοντες ἀδιακόπτως, ἐξ δὲ Ἱερεῖς, ἀνὰ τρεῖς ἐκατέρωθεν τῆς ἀμάξης ἐκράτουν ἐπὶ τῆς λάρνακος οὐρανὸν ἐκ κοκκίνου ὀλοσηρικοῦ (βελοῦδου) ἐν ὀλοχρύσοις κροσσωτοῖς, καὶ δώδεκα τῶν ἐπισήμων Ὁδησινῶν ἐκράτουν λαμπάδας μεγάλας ἀνημμένας.

Κατόπιν δὲ τῆς ἀμάξης ἦρχετο ὁ Κόμης Διοικητὴς καὶ πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ Ἀρχαὶ μετὰ τῶν ἐπισήμων Ἑλλήνων Πριγκήπων τε καὶ ἄλλων εὐγενῶν, τῶν ἐκ τε Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκ τῆς Μολδοβλαχίας τότε καταφυγόντων εἰς Ὁδησσόν, καὶ ἐξῆς ἐπηκολούθει πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, φέροντες πάντες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τὸ σημεῖον τοῦ πένθους. Ἀπὸ δὲ τῆς θύρας τοῦ λοιμοκαθαρηρίου μέχρι τῆς θύρας τοῦ τῆς Μητροπόλεως ναοῦ, μιᾶς ὥρας ἀπέχοντος, σειραὶ στρατιωτῶν ἐκατέρωθεν ἀπετείχιζον τὴν ὁδόν, ἔφιπποι δὲ καὶ κοζάκοι καὶ χωροφύλακες διετήρουν τὴν εὐταξίαν τῆς παρατάξεως. Οἱ δὲ θεωροὶ παντοίας τάξεως καὶ ἐκ πασῶν τῶν θρησκευτῶν (πλὴν τῶν

Ἑβραίων, οἵτινες κατὰ διαταγὴν ἕμενον κεκλεισμένοι εἰς τὰς οἰκίας τῶν) πανταχόθεν περιχυθέντος ἔστενοχωροῦντο περὶ τὴν ὁδόν. Ἐστάθη δὲ ἡ παράταξις εἰς τρία διάφορα τῆς πόλεως μέρη, καὶ οἱ τρεῖς Ἀρχιερεῖς ἀνέγνωσαν ἕκαστος εἰς τὴν στάσιν ἀνὰ ἓν Εὐαγγέλιον.

Ἐν τοιαύτῃ πομπῇ καὶ παρατάξει ἐφέρθη τὸ Πατριαρχικὸν σκῆνος εἰς τὴν Καθεδρεῦουσαν Ἑλληνορωσικὴν ἐκκλησίαν τῆς Μεταμορφώσεως, καὶ ἐτέθη κομισθὲν ὑπὸ ἱερέων ἐπὶ ὑψηλοῦ καταφάλκου, καταχρύσου καὶ βαρυτίμου, κατασκευασθέντος δαπάνῃ τῆς αἰοδίμου μητρὸς Αὐτοκρατορίσεως Μαρίας Θεοδωρίδος. Τέσσαρες Διάκονοι σταθέντες πρὸς τὰς τέσσαρας στήλας τοῦ καταφάλκου, ἐθυμιάζον ἀδιακόπως· δώδεκα δὲ μεγάλα μανουάλια μὲ κηροὺς ὑψηλοὺς ἔκαιον περὶ τὸ λείψανον ἄχρι τέλους, καὶ ὅλη ἡ Ἐκκλησία ὑπῆρχε κατάφωτος καὶ ὀλοαμπής.

Ἀποτεθέντος δὲ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου, ἤρχισε εὐθὺς ἡ θεία λειτουργία, ἣν ἐτέλεσε ὁ Πρωτοπρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας μετὰ καὶ ἄλλων ἱερέων συλλειτουργούντων. Μετὰ δὲ τὸ τέλος αὐτῆς ἐψάλη πᾶσα ἡ νεκρώσιμος Ἀκολουθία, καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς περιϊστάμενοι περὶ τὸν Ἱερομάρτυρα Πατριάρχην, ἀνεγίνωσκον, ἕκαστος κατὰ μέρος, τὰ τεταγμένα Εὐαγγέλια.

Μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς Ἀκολουθίας, ἀσπασθέντες τὸ ἱερὸν λείψανον οἱ τε Ἀρχιερεῖς καὶ ὅλος ὁ κλήρος, ἀνεχώρησαν, τὸ δὲ λείψανον ἔμενε τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ὅπου ἀδιακόπως συνέτρεχον πλῆθος λαῶν Ὁρθοδόξων, ἀφικομένων ἐξεπίτηδες εἰς Ὁδησσὸν πανταχόθεν ἐκ τε τῆς μικρᾶς Ῥωσσίας, καὶ ἐκ τῆς Μόσχας, καὶ ἀπὸ Βασσαραβίας, καὶ Ταυρίδος, καὶ Μολδοβλαχίας, καὶ ἡσπάζοντο μετὰ δακρύων εὐλαβείας καὶ πένθους τὸν ἱερόαθλον νεκρόν. Καὶ ὅλως δὲ συνήγαγεν ἡ φήμη παντοίων φυλῶν συρρόήν. Ἕλληνες, Ῥῶσσοι, Κοζάκοι, Γεωργιανοί, Δάκες, Τάταροι (χριστιανοί), χιλιάδες πολλαί, αἵτινες στενωχωροῦντο καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἐκτὸς ὑπὸ σκηναῖς διαμένοντες· δι' ὧν δὲ τῶν τριῶν τούτων ἡμερῶν Ἱερεῖς καὶ Διάκονοι νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἀλληλοδιαδόχως ἀνεγίνωσκον τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια.

Κατὰ δὲ τὴν 19ην Ἰουνίου, ὥραν 8 π.μ. ἤρχισαν νὰ σημαίνωσιν οἱ ἱεροὶ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν· συνελθόντων δὲ τῶν Ἀρχιερέων καὶ τοῦ κλήρου παντὸς καὶ πλῆθους λαοῦ, ἐτελέσθη ἡ θεία λειτουργία περὶ τὴν 10ην ὥραν, καὶ ἐπὶ τέλους τὸ Τρισάγιον τοῦ μνημοσύνου. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ σοφώτατος Ἱεροδιδάσκαλος Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἐξεφώνησε τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον ἐπιτάφιον λόγον. Εἰς δὲ τὸ τέλος πάλιν τὸ Τρισάγιον, καὶ Ἀπόλυσις.

Ἐπειτα δὲ μετὰ τῆς αὐτῆς παρατάξεως μετεκομίσθη τὸ ἱερὸν λείψανον ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος (ὡς Ἑλληνοῦ τοῦ Πατριάρχου ὄντος)· καὶ ψαλλέντος Τρισαγίου, ἐτάφη εἰς τὸ προητοιμασμένον μνημεῖον ἐν τῇ αὐτῇ Ἐκκλησίᾳ καταντικρὺ τῆς Ὠραίας Πύλης τοῦ πρὸς τὸν νότον παρεκκλησίου, τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Ἐπὶ δὲ τοῦ μνήματος ἐτέθη τετράγωνον ὑψηλὸν μονόλιθον, κατὰ τὸν τρόπον τῶν Βασιλικῶν Μαυσωλείων· ἐπάνωθι δὲ τούτου ἐστάθη ὁ διάχρυσος οὐρανὸς (τὸ καταφάλκον) ὅπου ἴστατο καὶ μέχρι τῆς 9ης Ἀπριλίου 1871 ἡμέρας τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ ἱεροῦ λειψάνου ἐξ Ὁδησοῦ εἰς Ἀθήνας^[27].

Ἐνταῦθα καταπαύοντες τὴν βιογραφίαν τοῦ ἀοιδίου Πατριάρχου καὶ Ἱερομάρτυρος Γρηγορίου, ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν εὐγνωμόνως καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Πανιερωτάτου καὶ Σοφωτάτου Ἀρχιεπισκόπου κ. Ἰννοκεντίου, ὅτι τῇ προτάσει τούτου ἡ Ἀγιωτάτη Διοικοῦσα Σύνοδος πάσης Ῥωσσίας ἐθέσπισεν, ἵνα ἀπὸ τοῦ 1821 τελῆται ἐνιαυσίως κατὰ τὴν 19ην Ἰουνίου μνημόσουνον τοῦ Ἱερομάρτυρος Πατριάρχου· ἀπὸ δὲ τοῦ 1848 καὶ ἐντεῦθεν ἐκανόνισεν ἵνα ψάλληται ἡ Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τοῦ Πανενδόξου Ἱερομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.^[28]

ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ

[1] Βαλανηφάγους ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι τοὺς Ἀρκάδας, εἶτα δὲ καὶ πρῶτους (ἐν Πελοποννήσῳ) σπεύραντες καρπὸν εἰς τροφήν.

[2] Βλ. ἐν ἐκτάσει τὰ περὶ τῆς Σχολῆς ταύτης τὸ κατὰ τὸ 1817 ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου Καθηγητοῦ κ. Εὐθυμίου Καστόρχη βιβλίον.

[3] Οὗτος ἐνυμφεύθη ἐν Σμύρνῃ τὴν Αἰκατερίνην Τύμπα, ἀνήκουσαν εἰς γνωστὴν ἐπ' ἀρετῇ οἰκογένειαν, μετοικήσασαν πρὸ χρόνων εἰς Σμύρνην ἀπὸ Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας, καὶ βιώσας ἐν πάσῃ τιμῇ καὶ ὑπολήψει, ἀπεβίωσεν ἐν γῆρα βαθεῖ κατὰ τὸ 1830. Υἱοὶ δὲ τούτου καὶ ἀνεψιοὶ τοῦ μακαρίτου Γρηγορίου εἰσὶν οἱ Κ. Ἰωάννης καὶ Γεώργιος Ἀγγελόπουλος, ὧν οὗτος μὲν ὑπηρετεῖ ἐν Ἑλλάδι εἰς τὸν Βασιλικὸν στρατὸν ὡς ἱλαρχος τὸ ἀξίωμα, ὁ δ' ἐμπορεῦεται ἐν Κωνσταντινούπολει καὶ διακρίνεται ἐπ' ἀγαθότητι. Πρεσβύτερος ἀδελφὸς τούτων ὑπῆρξεν ὁ Δημήτριος Ἑλληνικῆς καὶ Εὐρωπαϊκῆς παιδείας ἐγκρατής, ὅστις διέτριψε καὶ εἰς Βιέννην χάριν σπουδῆς. Τοῦτον εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ ἀοίδιμος κατὰ τὴν γ' Πατριαρχεῖαν καὶ διέμεινε παρ' αὐτῷ μέχρι τέλους ὁ ἀγαθὸς ἀνεψιός. Εὐρέθη δὲ καὶ οὗτος εἰς τὴν φρικτὴν ἐκείνην περίστασιν τῆς μαρτυρικῆς τοῦ Θεοῦ τελευτῆς καὶ ἐφυλακίσθη. Διεσώσθη δὲ εἰς Ἑλλάδα ὡς ἐκ θαύματος διαφυγὼν ἐκ τῆς φυλακῆς, καὶ τέλος ἐτελεύτησεν ἐν Σύρῳ τῷ 1826.

[4] Ἐκ τούτων ἡ μὲν Ἄννα συνεζεύχθη μετὰ τοῦ Ἰω. Πετροπούλου του ἐκ Λαγκαδίων τῆς Καρυταίνης, ἡ δὲ Ἐξακουστή τὸν Ἰω. Καρυτινόν. Ἀμφότεροι δ' ἔσχον υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Ἐκ θυγατρὸς τῆς Ἄννης νυμφευθείσης τὸν ἐκ Σμύρνης Ἰω. Παπαδόπουλόν εἰσιν οἱ ἀδελφοὶ Παπαδόπουλοι, ἐξ ὧν, ὁ μὲν Γεώργιος ὑπηρετεῖ ἐν Ἑλλάδι ὡς Μοίραρχος εἰς τὴν Β. Χωροφυλακὴν, οἱ δὲ ἕτεροι ἀδελφοὶ αὐτοῦ κατοικοῦντες εἰς Σμύρνην, μετέρχονται τὸ ἐμπόριον διακρινόμενοι ἐπὶ τιμιότητι καὶ φιλογενείᾳ. Ἐκ δὲ θυγατρὸς τῆς Ἐξακουστῆς εἶναι υἱὸς ὁ κατὰ τὴν β' Πατριαρχεῖαν του διατελέσας Δευτερεύων Δανιήλ, λόγων τρόφιμος καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀρετῆς, ὅστις ἠκολούθησε τὸν ἀοίδιμον εἰς τὸ Ὅρος ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐξορίας του. Κατὰ τὴν γ' αὐτοῦ Πατριαρχεῖαν ἐχειροτόνησεν αὐτὸν Μητροπολίτην Τριπόλεως (τῷ 1819), ὅπου ὑπῆρξε καὶ οὗτος εἰς τῶν πέντε Ἀρχιερέων, τοὺς ὁποίους ὁ Πασᾶς τῆς Πελοποννήσου ἐφυλάκισεν εἰς τὴν σκοτεινὴν τῆς Τριπόλεως εἰρκτὴν τῷ 1821 κατ' ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου, δολίως κρατήσας ὡς ἐνέχυρα, καθὼ προὔποπτεύσας ἐξ εἰκότων καὶ σημείων κινήματα πρὸς ἀποστασίαν. Κατὰ δὲ τὸ 1822 ἐλευθερωθείσης τῆς Τριπόλεως ἐξῆλθον ἐκ τῆς φυλακῆς οἱ ἐπιζήσαντες φυλακωμένοι, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀοίδιμος Δανιήλ, οὗ τινος ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ζῆλος διέλαμψε καὶ δι' ὅλης τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ μέχρι τοῦ 1832, ὅτε ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ. Ἄλλος δὲ ἀνεψιὸς τοῦ ἀοιδίου

ὑπῆρξε Διονύσιος ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς β' αὐτοῦ Πατριαρχείας χειροτονηθεὶς· καὶ οὗτος ἐπίσημος διὰ τὴν ἀρετὴν. Ἐτέλευσε δὲ τῷ 1823 καὶ ἐτάφη ἐν Ἀθήναις. Ταῦτα καὶ περὶ τῶν συγγενῶν τοῦ αἰοδίου Γρηγορίου κατὰ παρέκβασιν. Κατὰ γὰρ τὸν εἰπόντα σοφόν, «Ἀνδρῶν ἀγαθῶν καὶ οἱ φίλοι ζηλωταὶ καὶ οἱ ἐκ γένους προσήκοντες».

[5] Τότε ἐπὶ τῆς Πρωτοσυγγελίας του παρέφρασεν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ὁ Γρηγόριος καὶ τοὺς περὶ ἱερωσύνης λόγους τοῦ Χρυσοστόμου, οὓς καὶ ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1782. (Βλ. Μαθᾶ Κατάλογ. Πατρ. σελ. 263).

[6] Βλ. Κωνστ. Οἰκονόμου, Ἐπιτάφ. Λόγον, § η'.

[7] Βλ. Μαθᾶ Κατάλογ. Πατριαρχ. σελ. 263.

[8] Βλ. Ἱστορ. Κουμ. Τόμ. 12, σελ. 508.

[9] Πρῶτος ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Α' ὁ Λούκαρις, συνέστησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει Τυπογραφεῖον Ἑλληνικὸν κατὰ τὸ 1624 ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν μοναχοῦ τινος Γρηγορίου Κερκυραίου Μεταξᾶ, καὶ ἐξέδιδε τ' ἀναγκαῖα τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίας βιβλία, ἀναιρῶν ὅσα κακόδοξα βιβλία διεσκόρπιζον ἀφθόνως καὶ διένεμον δωρεὰν οἱ Ἰησουῖται. Οὗτοι βλέποντες βαρὺν πολέμιον τὸν Πατριάρχην, διαβάλλουσιν αὐτὸν εἰς τοὺς κρατοῦντας ὡς ὑβριστὴν τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας, καὶ ἐπαρουσίασαν ὡς ἀπόδειξιν

Κατηχητικὸν σύνταγμα τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου, τὸ ὁποῖον οὗτος ἐν Λονδίῳ εἶχεν ἐκδώσει πρότερον πρὸ τῆς Πατριαρχείας του. Τοῦτο δὲ τὸ βιβλίον ἔλεγον οἱ Ἰησουῖται, ὅτι τότε πρὸ ὀλίγου ἐξέδωκεν ὁ Πατριάρχης ἐν τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Τυπογραφείῳ.

Παροξύνεται λοιπὸν ἡ ἐξουσία κατὰ τοῦ Κυρίλλου καὶ πέμπει ὀπλίτας, οἵτινες κατηδάφισαν τὸ Τυπογραφεῖον καὶ μετέβαλον εἰς κόνιν τὰ στοιχεῖα, μόλις διαφυγόντος τοῦ Τυπογράφου Μεταξᾶ, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου διασωθέντος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πρέσβεως τῆς Βελγικῆς καὶ μείναντος πάλιν εἰς τὸν θρόνον μεσιτεία αὐτοῦ. (Βλ. Ἐκτενέστερον ἐν Μαθᾶ Κατάλογ. Πατρ. σελ. 193). Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ ἐφάνη Τυπογραφεῖον ἐν Κωνσταντινούπολει ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Ε΄ πατριαρχεύοντος, ὅπου ἐξεδόθη καὶ ἡ Ῥαντισμοῦ στηλίτευσις τῷ 1756. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ Τυπογραφεῖον ὑπῆρχε κυρίως τῶν Ἀρμενίων πρὸς ἐκδοσιν βιβλίων Ἀρμενικῶν ἐπιστατοῦντός τινος Βοόζη, εἶχε δὲ καὶ χαρακτῆρας Ἑλληνικοῦς, οἵτινες ἐσώζοντο καὶ μέχρι τοῦ 1788, ὅτε ἐξεδόθησαν αἱ ἐπὶ Σαμουήλ (τῷ 1768) θεσπισθεῖσαι «Διαταγαὶ Γάμων (παρὰ Παναγιώτῃ Κυριακίδῃ τῷ Βυζαντίῳ, δίχως σημειώσεως τόπου).

[10] Βλ. Μαθᾶ Κατάλογ. Πατριαρχ. σελ. 266.

[11] Βλ. Ἰστ. Κούμα. Τόμος 12. σελ. 629.

[12] Ἐξεδόθη καὶ διὰ τύπου πολὺ ὕστερον αὕτη ἡ καλλίστη περὶ τῶν Σχολείων ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ τοῦ 1819 ἔτους σελ. 202.

[13] Τράχωμα λέγουσιν οἱ Κωνσταντινουπολῖται μάλιστα τὰς ἐν τοῖς συνοικεσίοις δεδομένας τῷ γαμβρῷ παρὰ τῆς νύμφης χρηματικὰς ἐπιδόσεις. Ἡ δὲ λέξις φαίνεται καθὼς ἔκρινέ τις τῶν καθ' ἡμᾶς φιλολόγων) παρεφθαρμένη παρὰ τὸ ἐλληνικώτερον τράγημα (τράγωμα), ὡς ἂν εἴποις χάριν δῆθεν τραγημάτων (τρωγαλίων τῆς τραπέζης εἰς τὴν νύμφην διδομένων (κατὰ τὸ ἐλληνικὸν ἔδνον ἢ προῖξ, ἐκ τοῦ ἔδω, τρώγω, ἔδανον), ἢ κατὰ τὸ λατινίζον τράκτωμα, οῖον, σύνθημα, συμφώνημα.

[14] Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει ἐξέδωκεν ἐν Πίνακι καὶ ἐπιτομὴν περὶ Ἀρετῶν καὶ Κακιῶν ἐκ τῆς Ἠθικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους.

[15] Ὑπάρχουσιν οὗτοι ἐκ τῶν πολλὰς καὶ δυσσεβεῖς πλάνας πρεσβευόντων σχισματικῶν.

[16] Εἶναι σημειώσεως ἄξιον, ὅτι ἡ ἀνάβασις τοῦ αἰοδίου Πατριάρχου εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον συνέβαινε συγχρόνως μὲ μεγάλα πολιτικὰ συμβάντα εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ πατριαρχείας συνέπεσεν ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἄλωσις τῆς Αἰγύπτου· ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου, περὶ οὗ λέγομεν ἄνωτέρω (ὅπου καὶ αὐτὸς παρίσταται ὡς πρόσωπον τοῦ δράματος).

Ἐπὶ δὲ τῆς τρίτης τέλος ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἥς καὶ θῦμα τέλειον ἐγένετο καὶ ἱερεῖον ἁμῶν.

[17] Οὗτος ἦν πατὴρ τοῦ ἀειμνήστου Τηλεμάχου τοῦ μετὰ ταῦτα διαπρέψαντος ἐν τῇ Διερμηνείᾳ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥωσικῆς Αὐτοκρατορικῆς Πρεσβείας.

[18] Βλ. Ἰστ. Κούμα. Τόμος 12. σελ. 513.

[19] Ἴδε καὶ ταύτην ἐκδεδομένην ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ τοῦ ἔτους 1819. Βλ. Καὶ Μαθᾶ Κατάλογ. Πατριαρ. σελ. 279, ὅπου ἐξελέγχεται καὶ ἡ παρά τινων συκοφαντία τοῦ ἀοιδίου Γρηγορίου, ὡς τάχα μισοσόφου καὶ μισομαθοῦς.

[20] Βλ. Λογ. Ἑρμῆν 1820, σελ. 451.

[21] Μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τούτων ὑπῆρχον εἰς Ἀρχιερεὺς καὶ ὁ ἀείμνηστος Ἀμβράμιος Πετρονόβιτς, Πρωθυπουργὸς τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Σερβίας, πολῦτιμος ἀνὴρ διὰ τε εὐσέβειαν καὶ τὴν πολυμαθειαν καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ σύνεσιν· ὑπῆρχε δὲ μεταξὺ τῶν ἄλλων γλωσσῶν, ἐγκρατὴς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ τὰ μάλιστα φιλέλλην. Ἀπεβίωσε δὲ τῷ 1862 παροικῶν ἐν τῇ Τζουμπαλῇ συνοικίᾳ καὶ ἐτάφη ἐνδόξως.

[22] Ἐπλανήθησαν ὅσοι ἐνόμισαν καὶ ἔγραψαν, ὅτι τοὺς Ἐφημερίους τούτους ἔστειλεν ὁ Πατριάρχης εἰς φύλαξιν τῆς οἰκογενείας τοῦ νεωστὶ καρατομηθέντος Κωνσταντίνου Μουρούζη, διότι ταύτην, θρηνοῦσαν

ἀδιακόπως, ἡ ἐξουσία συνεχώρησε μὲν νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἐν Βοσπόρῳ οἰκίαν αὐτῆς, ἀλλ' εἶχε σκοπὸν νὰ καταβιβάσῃ μετ' ὀλίγον εἰς θάνατον καὶ ταύτης τὰ ἄρρῆνα τέκνα, ὅπερ συνιδούσα ἡ οἰκογένεια διέφυγε κἀκείνη μετημφισμένη διὰ νυκτὸς καὶ ἐπιβιβασθεῖσα εἰς πλοῖον προπαρεσκευασμένον διεσώθη εἰς Ὀδησσόν. Καὶ ἄλλο δὲ ψευδῶς διεφημίσθη, ὅτι τάχα διὰ τὴν φυγὴν τῆς προειρημένης οἰκογένειας τοῦ Δημητρίου Μουρούζη, τῆς ὁποίας ἡ φύλαξις ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ Πατριάρχου, παρωργίσθη ἡ Πύλη καὶ ἀπεφάσισε τὴν καταδίκη αὐτοῦ. Τούτου ὁ θάνατος ἦν πρὸ πολλῶν ἡμερῶν διατεταγμένος, καθὼς φαίνεται ἐξ ὧν εἵπομεν· καὶ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς οἰκογενείας ἐκείνης ἐζητήθη παρὰ τοῦ Σεχοῦλ-Ίσλάμη ὁ φετῶς (νομικὴ ἀπόφασις) πρὸς καταδίκην τοῦ Πατριάρχου καθὼς θέλομεν ἴδει ἀκολουθῶς.

[23] Οὗτος, ὡς ἐρρέθη ἀνωτέρω, μετέβη εἰς τὴν Πύλην καθ' ἣν ἔλαβε διαταγὴν, καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν δίδωσιν αὐτῷ τὸ διάταγμα τὸ ὀρίζον νέου Πατριάρχου ἐκλογὴν καὶ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ πρώτου, ὡς ἀπίστου καὶ ἐπιβούλου· διὸ καὶ ἀπηγχονίσθη. Ὁ δὲ Μέγας Διερμηνεὺς ἀναγνοὺς τὸ διάταγμα, ὑπέβαλε τὴν παρατήρησιν πρὸς τὸν Ὑπουργόν, μήπως οἱ πρὸς ἐκλογὴν Πατριάρχου συναχθησόμενοι Ἀρχιερεῖς, ἀκούσαντες ὡς τετελεσμένου ἤδη τὸ «ἀπηγχονίσθη», φοβηθέντες δὲν δεχθῶσι κανεῖς τὴν Πατριαρχεῖαν. Μετεβλήθη λοιπὸν ἡ λέξις εἰς τὸ «ἐτιμωρήθη».

[24] Τέσσαρας ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάσχα ἐζήτησεν ὁ Ἀρχισατράπης παρὰ τοῦ Σεχοῦλ – Ἰσλάμη ῥήτραν (φετῶν) εἰς νομικὴν καταδίκην τοῦ Πατριάρχου, ὡς συνενόχου καὶ αἰτίου μάλιστα τῆς ἐπαναστάσεως τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ Πελοποννησίων. Ὁ εὐσυνείδητος Τοῦρκος ἐζήτησεν ἀποδείξεις τοῦ ἐγκλήματος· καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον ἀπηρνήθη τὸ ζητούμενον, ἐπειπὼν ἐμβριθῶς, ὅτι ὁ νόμος οὐδέποτε τιμωρεῖ τοὺς ἀθώους, ἀντὶ τῶν ἐνόχων αὐτῶν συγγενῶν. Ὅθεν αὐτὸς μὲν ἐστάλη εἰς ἐξορίαν, καὶ ἀπαχθεὶς διὰ νυκτός, ἐθανατώθη πλησίον Χαλκηδόνος. Ἐξέδωκε δ' εὐθὺς τὴν ἀπόφασιν ὁ γενόμενος διάδοχός του. Οὗτος δὲ μετὰ τρεῖς μῆνας (τὸν Ἰούνιον), βλέπων ἑαυτὸν κινδυνεύοντα ἐζήτησεν ἄδειαν ν' ἀπέλθῃ εἰς Μέκκαν καὶ Μεδίναν ἵνα προσκυνήσῃ τὰ ἱερὰ τοῦ Μωάμεθ. Ἐν ᾧ δ' ἔπλεε παρὰ τὴν Χίον εἰς τὰς Ἀγνούσας νήσους, ἐμπίπτει τὸ πλοῖον εἰς τὸν στόλον τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες λαβόντες τὸν Σεχοῦλ- Ἰσλάμην (μὴ εἰδότες, ὅτι αὐτὸς ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀγκώνης τοῦ Πατριάρχου, ἐκρέμασαν αὐτὸν ἀπὸ τῆς κεραίας τοῦ πλοίου. Ταῦτα καὶ ἄλλα δείγματα τῆς Θείας δίκης ἔχει ἡ Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

[25] Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἀπηγχόνισαν τρεῖς τῶν κρατουμένων ἐν τῇ φυλακῇ Μητροπολιτῶν, τὸν Ἐφέσου, τὸν Νικομηδείας, τὸν Ἀγχιάλου, ἀφ' οὗ πολυειδῶς αὐτοὺς ἐβασάνισαν, ἵνα ἐξομώσωσιν (ὅρα ἐν § κθ' τοῦ λόγου του εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ Πατριάρχου κτλ). Τὸν δὲ Δέρκων, καὶ τὸν

Θεσσαλονίκης, καὶ τὸν Ἀνδριανουπόλεως, καὶ τὸν Τυρνόβου ἀπηγχόνισαν μετὰ ταῦτα περὶ τὸν Ἰούνιον (ὁπότε συνέπεσε καὶ ἡ ἐν Ὁδησσῷ ταφὴ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ Πατριάρχου). Καὶ ταῦτα μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸς οἷς προστεθεῖτω καὶ ὁ φόνος τοῦ μακαρίτου Ἐπισκόπου Θεοδωρουπόλεως ἐν τῷ μεγάλῳ Ῥεύματι (Ἀρναούτ-κιοῖ) καὶ τινων ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν. Ἐκτὸς δὲ τῆς Βασιλευούσης, ὡς ἐξ ἐνὸς συνθήματος, ἄλλοι ἐθανατοῦντο· οὕτως ὁ σοφὸς ἐκεῖνος καὶ πολλῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ ἀρετῆς ἐγκρατῆς, πρῶην Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Κύριλλος Στ' ἀπηγχονίσθη ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Ἀδριανουπόλει, καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ, ὡς ὁ Σωζουπόλεως Παῖσιος, ὁ Γάνου καὶ Χώρας Γεράσιμος, ὁ Μυριοφύτου Νεόφυτος, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἐπισκόπων καὶ ἄλλων Κληρικῶν, ὁ Κρήτης Γεράσιμος ἐπίσης μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν Ἐπισκόπων καὶ ἄλλων Κληρικῶν, καὶ ἄλλοι πολλοί.

[26] Οὗτος λέγεται καὶ Ὀκταήμερος· διότι ἐξαίφνης ἐξωσθέντος τοῦ πρῶην Βεζύρου κατὰ τὴν μεγάλην Τρίτην, οὗτος ἀναγορευθεὶς, ἐξωρίσθη τῇ Τρίτῃ τῆς Διακαινησίμου, ὡς δείξας μέγα μῖσος καὶ ὀργὴν κατὰ τοῦ τότε παραδυναστεύοντος καὶ τὰ μέγιστα παρὰ τῷ Σουλτάνῳ δυναμένου Χαλέτη (ὅστις ὑπῆρξε καὶ ὁ σύμβουλος ὅλων τῶν κατὰ τόπους τραγικῶν σκηνῶν κατὰ τῶν ὑπηκόων Χριστιανῶν). Ὅθεν οὗτος,

προλαβὼν τὸν κίνδυνον ἐξήγαγεν ἐκεῖνον ἐκ τοῦ μέσου.

[27] Τὰ περὶ τὴν κηδεῖαν τοῦ Πατριάρχου βλέπε πλατύτερον καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Πρωτοσύγκελου Ἀμβροσίου Φραντζῆ «Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος», (Τόμ. Γ' σελ. 243-249), συνεργανισθέντα ἅπαντα ἐκ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Πετρουπόλεως (1821 Σεπτεμβρίου η'), καὶ ἐκ τῆς Γαλλικῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, συγγραφείσης ὑπὸ τοῦ Πουκεβίλ. σελ. 104 καὶ 110. Ἴδε καὶ ἐπίσημα ἔγγραφα περὶ ἀνακομιδῆς τοῦ Ἱεροῦ Λειψάνου ἀπὸ 6-29 Ἀπριλίου 1871 (Ἐφημερὶς Φιλομαθῶν ἀριθ. 272-273).

[28] Ἐκ τῆς ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1871 ἐκθέσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἑλλ. Ἐπιτροπῆς πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἀποσιπῶμεν τὰ ἐξῆς: «Ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ (Ὁδησοῦ) φθάσαντες καὶ ἐπὶ ὑψώματος παρασκευασμένου τεθείσης τῆς λάρνακος ἐψάλη αὐθις ἡ παννυχίς· τοῦτο δὲ πρέπει νὰ γνωρίζει τὸ Σ. Ὑπουργεῖον, διότι ἀπὸ τὸ 1821 καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ 1848 ἀπεδίδοντο τιμαὶ Ἱερομάρτυρος εἰς τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον, διότι καὶ ἀναθήματα ἀνετίθεντο καὶ λαμπάδες προσεφέροντο καὶ κανδηλαὶ ἀκοιμήτως ἐκαίοντο καὶ δεήσεις καὶ παρακλήσεις πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ αἰοδύμου ἐτελοῦντο». Καὶ τέλος:

«Ἐπικαλούμενοι δὲ τὸν Κύριον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς
γῆς ἵνα διὰ τῶν ἱκεσιῶν καὶ τῶν πρεσβειῶν τοῦ
ἱερομάρτυρος Γρηγορίου, οὗ τὸ ἱερὸν Λείψανον
ἀπήλαυσεν ἤδη ἡ Ἑλλάς, σκέπη καὶ διαφυλάττη ἅπαν
τὸ Ἑλληνικὸν γένος ὅπως δυνηθῇ ἐκπληρῶσαι τὴν ὑπὸ
τῆς Θείας Προνοίας ἐπιβεβλημένην αὐτῇ ἀποστολήν,
διατελοῦμεν εὐπειθέστατοι».

+ Ὁ Ἀρχιεπίσκ. Φθιώτιδος ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ, + Ὁ
Ἀρχιεπίσκ. Ζακύνθου ΝΙΚΟΛΑΟΣ.

Οἱ Ἀρχιμανδρίται Ἀβέρκιος Λαμπίρης, Ἀγαθάγγελος
Λεκόπουλος.

Γεώργ. Π. Ἀγγελόπουλος. Ὁ Γραμμ. Κωνστ. Καλοθῆς.

